

KULTÚRA

ROČNÍK XI. – č. 21

DVOJTÝŽDENNÍK ZÁVISLÝ OD ETIKY

3. DECEMBRA 2008

Vydáva Factum bonum, s. r. o. • Šéfredaktor Teodor Križka • Redakcia: Sološnická 41, 841 04 Bratislava, Tel./fax: 654 12 388 • e-mail: redakcia@kultura-fb.sk • Cena 29 Sk • 0,93 €

Jozef Ilečko: Narodil sa Kristus Pán...

Pre vývoj hospodárstva v industriálnej spoločnosti a vo vedomostnej spoločnosti majú najväčší význam racionalizácia a etika, ktoré tvoria spolu jeho synergické faktory. Ani jeden z nich nie je celkom dokonalý, preto ekonómia a hospodárstvo musia sa zaoberať otázkou ich rovnováhy.

„...Základný účel hospodárstva“, píše Arthur Rich, „je jeho služobnosť. Aby mohlo slúžiť životu, musí byť schopné uspokojovať ľudské elementárne životné potreby, ktoré nie sú stále, ale rastú behom kultúrneho a teda dejinného vývoja,

Morálny úpadok v hospodárstve

MIKULÁŠ SEDLÁK

v ktorom zároveň spolupôsobia. Táto skutočnosť núti zvyšovať výkonnosť ľudského hospodárstva, čo znamená produktívne zameranú racio-

lizáciu a organizáciu ľudskej práce ako východiskového výrobného faktora“.

Výrazné zmeny v racionalizácii priniesol rýchly nástup a vývoj strojovej techniky. Keďže technizácia prebiehala najmä v druhom hlavnom hospodárskom sektore,

došlo k jej identifikácii s priemyslom. Nastala priemyselná revolúcia a začal sa proces industrializácie. Táto sa stala špecifickou podobou racionalizácie.

(Pokračovanie na 10. a 11. strane)

A sme na konci ďalšieho ročníka Kultúry. Už jedenásteho. V decembri nevydáme iné číslo. Nakoniec je to mesiac plný sviatkov a rodinných povinností. Necháme vám preto trochu čas a sebe priestor na vydýchnutie pred vstupom do ďalšieho, nemenej náročného obdobia.

Toto vydýchnutie bude iba pre nás symbolické. V našom stále prebyrokratizovanom štáte totiž množstvo síl treba venovať ani nie tak konkrétnej tvorivej práci, ale všelijakým formalitám. Napríklad uchádzať sa o grant z finančných zdrojov Ministerstva kultúry značí obehať všetky poisťovne, okresný súd, daňový úrad, obchodný register a odvšadiaľ priniesť potvrdenia, že nie ste ničím vinný, iba tým, že máte talent a chuť niečo urobiť pre vlastný národ a jeho kultúru. V Bratislave to značí nalietat' aj niekoľko sto kilometrov s hľbou papiera. Prítom všetko sa dalo vyriešiť čestným vyhlásením.

Na záver roka

TEODOR KRIŽKA

Veď nekomerčná kultúra a umenie nemá na platy administratívnych síl, čo by to zvládli za tvorivých ľudí, ktorých schopnosti by sa azda dali využiť omnoho účelnejšie.

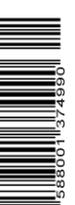
Ale čo, štátny aparát má vždy pocit, že spoločnosť existuje preň, nie naopak.

Ak si však každý minister vymyslí zopár formulárov, ktorými sa zašití pred prípadnou kritikou štvavej žurnalistiky, po určitom období je z toho celá pavučina okolovaných a opečiatkovaných dokumentov a - čo je najhoršie - zo slobodnej spoločnosti kráľovstvo úradníckej zlovôle.

Zamýšľajme sa preto nad tým, či v budúcom roku, keď sa zavíšia dve desiatky rokov od prevratu, ktorý sľuboval demokratickú a otvorenú spoločnosť, nie je z občana opäť len číslo v kolónke. Či sa naša túžba po dôstojnosti života pomaly nestráca v krivých zrkadlách konzumu, zábavy, agresivity a byrokracie. Či sme nenasmerovali spoločnosť smerom, na konci ktorého nebude opäť jediné východisko: zmena. Lebo sa ukazuje, že trhové hospodárstvo ani po takom dlhom období nenastolilo nové vzťahy medzi občanom a spoločnosťou, kde štátny aparát, či aparát samosprávy nie je vlastníkom, ale iba servisom s právomocami delegovanými, požičanými, nie privatizovanými raz a naveky.

Želal by som vám a sebe v závere roka, aby ten nasledujúci bol poslom lepších správ ako ten končiaci sa. Želal by som nám prítomnosť perspektív, ktoré by znamenali pre Slovenskú republiku víziu spoločnosti, v ktorej výslednicou úspechu nebude podenkový život celebrit, no hĺbka ducha, srdca a rozumu.

www.kultura-fb.sk

Stredná Európa verzus karpatská kotlina?

Pokušenia sú všade. Aj v politike. Nemôže tomu zabrániť ani skutočnosť, že politika je jednou z foriem kultúry. Karen Horneyová, významná predstaviteľka psychológie kultúry píše, že človek je vystavený dvom veľkým pokušeniam. Pokušeniu byť neohraničený a pokušeniu rýchlo vybědnuť z problémov. Tie dve veľké pokušenia sú prítomné aj vo veľkej časti maďarskej politiky. Ich historickým synonymom je pojem karpatská kotlina. Tam ležalo kedysi Uhorsko, ktoré minimálne v posledných dvoch storočiach svojej existencie bolo priestorom, kde maďarská politika podľahla týmto dvom veľkým pokušeniam. Byť neohraničený nakoniec vzalo na seba podobu maďarizácie nemaďarských národov, ktoré v Uhorsku žili a Slováci boli medzi prvými na rade. Aj to druhé pokušenie, rýchlo vybědnuť z problémov, malo podobu iluzívnej predstavy o vojne ako o podujatí, ktoré rýchlo skončí víťazstvom. Patrí sem ilúzia o vojne ako o poli cti, prejave mužskej slávy, vojna, ako vojenská sláva, predstavy, ktoré popierajú vojnu ako najhoršie riešenie. To boli tie stavovské povstania. A tak začala aj prvá svetová vojna. Byť neohraničený a rýchlo vybědnuť z ťažkostí.

V súčasnosti veľká časť maďarskej politiky má tendenciu podľahnúť týmto pokušeniam. Naráža však na hranice susedných štátov. Slovenska, Rumunska, Srbska, Chorvátska, možno aj Slovinska. Relevantnejším kultúrnym, politickým, geografickým pojmom tohto priestoru, najmä z hľadiska jeho perspektívy, nie je karpatská kotlina, ale stredná Európa. O tom by mala hovoriť politika na Slovensku. Referenčné body tohto pojmu sú významnejšie spojené so súčasnosťou a budúcnosťou ako pojem karpatská kotlina. Tento pojem už v etymológii tohto slova prináša silnú väzbu na prírodný útvar Karpaty.

Považujem Maďarov za stredoeurópsky národ a sami by sa mali takto vnímať, a to je ale aj úloha naučiť sa žiť s inými stredoeurópskymi národmi. Pretože tie už nie sú ochotné spolunažívať z iluzórnymi predstavami, ktoré majú svoj zdroj v už spomenutých dvoch veľkých pokušeniach. Riziko týchto pokušení môže byť prekonané kresťanským vedomím, že je nad nami bytosť, ktorá je neohraničená, že to teda nie sme my sami. Ale že môžeme transcendentovať k tejto bytosti nad nami.

Zaiste, každý väčší celok sa chce poznávať aj v jeho bližšom okolí. Tu je možno pestovať povedomia stredoeurópanstva v kontextoch Európskej únie. Udržiavať rozdelenie západ - východ, ktoré zodpovedalo podmienkam komunizmu, už nie je správne. Nezodpovedá to vývojovým potrebám Európy. Je potrebné poznať vývojové potreby jednotlivých národov a byť si pritom vedomý rizika týchto dvoch veľkých pokušení. Aj finančná kríza dnešných dní je dôsledkom toho, že finančné správanie sa podľahlo týmto dvom pokušeniam. Zjednocuje nás teda úloha čeliť týmto dvom veľkým pokušeniam a formulovať svoje vývojové potreby. Mala by to byť cesta, ktorú naznačil Ján Pavol II. Od hodnoty ľudskej osoby k hodnote národa. To znamená, že nie my ľudia sme neohraničení, ale že je tu bytosť, ktorá nás presahuje, je nad nami, o ktorej nám hovorí kresťanské náboženstvo a ku ktorej môžeme transcendentovať.

A čo s utrpením, ktoré sme prežili? Veď maďarizácia bol pokus zabiť iný národ! Nuž, možno ho obetovať v kostole na oltári za prehlbenie kresťanstva nielen u našich južných susedov, ale v európskom priestore vôbec. Iba tak sa dajú prekonať tieto dve veľké pokušenia.

STANISLAV HVOZDIK

Nedávno som stretol známeho a pri tom som prejavil radosť nad tým, že som stretol družstevníka. On sa však ohradil: Nie družstevník, ale roľník! Zarazilo ma to. Slovo družstevník už nie je in! Ale prečo? Ani dnes netajím, dosť dlho som si zvykal na to, aby to, že som družstevník, prestalo byť čosi ponižujúce. Ale tých 24 rokov v družstevnej prvovýrobe ma presvedčilo, že nomen omen (meno = znamenie) a nikdy som si nemyslel, že ho budem obhajovať. Ten názov družstevník som pociťoval dlho podobne ako názov hnojár, ktorý som počúval ako poslucháč Vysoké školy poľnohospodárskej v Nitre. Dosť dlho i trvalo, kým som pochopil, že slovo hnojár, odvodené od slova hnoj, hnojiť, nie je až taká nadávka, ako to pôvodne autori tohto názvu mysleli a že ekvivalent slova hnojiť (dodávať potrebné živiny rastlinám) je kŕmiť zvieratá, alebo jest' u ľudí. A že kolobeh živín v prírode je základným predpokladom existencie všetkého živého, krásneho a vznešeného, tak aká hanba?

Málokedy si uvedomujeme, že najužší osobný vzťah s vonkajším prostredím sa deje cez zažívaci aparát. Potraviny a voda ako základné predpoklady ľudskej pozemskej existencie sú tie zložky prírody, ktoré priamo vstupujú do ľudského organizmu, načas sa stávajú jeho súčasťou a od ich zloženia a kvality sa odvodzuje funkcia a kvalita vnútorného prostredia. Desaťročia trvajúce pôsobenie týchto faktorov v konečnom dôsledku rozhoduje o našom aktuálnom zdraví, duševnej a telesnej výkonnosti, plodnosti, ale aj dlhovekosti a dôstojnej starobe. Dobro to vystihuje nemecké múdroslovie: „Man ist was man isst!“ (Si to, čo ješ!). Potvrdzujú to i početné zdravotné štúdie a štatistiky, podľa ktorých zdravotný stav obyvateľstva a kvalita života vo vyspelých krajinách z 50-60% závisí od stravy, 20% ovplyvňuje životné prostredie a 15% stresová záťaž. Tak prečo tajiť, že taký podiel na blahu ľudstva má producent potravín, teda hnojár, sedliak a či družstevník. I keď zrejme ani tu sa nevyhne určitým módnym vlnám, nielen v modeli stravovania, ale aj názvoch potravín a ich autorov.

Je mi jasné, že slovo družstvo a družstevník v určitom čase nebolo dôvodom na hrdosť, veď proces kolektivizácie bol jeden z najhroznejších v dejinách agrárneho Slovenska. Keď nechceli naši starí a prastarí rodičia dobrovoľne odovzdať krvopotne nadobudnuté role a hospodárske zvieratá do družstva, tak v lepšom prípade na podpis čakali dni a noci v miestnom kultúrnom dome, alebo v sédrii a v horšom prípade boli vystáňovaní do opusteného česko-nemeckého pohraničia a ich deti museli na štúdiu na školách celej republiky zabudnúť a vrátiť sa do rodnej dediny.

Tento násilný proces zničil všetky dobré referencie stáročnej

publikácii „Dr. Jozef Tiso, kňaz a prezident“, ktorá vyšla k 60. výročiu jeho popravy 18. apríla 2007, som týmto tématom venoval veľkú pozornosť. V tom čase prebiehali konzultácie s laboratóriom vo veci číselného upresnenia DNA, o čom písal Ing. František Sedlák v článku „Identifikácia pozostatkov Dr. Jozefa Tisu“ (Kultúra č. 11 z 28.5.2008). Napriek tomu sa naše „mienkotvorné médiá“ opäť uchýlili k šíreniu poloprávd a z rozhovorov vytrhli iba to, čo sa im hodilo. (Pravda a TV Markíza z 10.11.2008). Preto som sa rozhodol na to reagovať, podstatné údaje zopakovať a doplniť ich o významné údaje z korešpondencie.

K PRAVOSTI HROBU

Napriek všetkým výhradám k politickému procesu pomsty a rozsudku retribučného súdu nad Dr. J. Tisom, boli v podstate rešpektované cirkevné zvyklosti pri jeho pochovaní. Svedčí o tom „Zápisnica spísaná na verejnom cintoríne v Bratislave dňa 19. apríla 1947 o 1,00 hod. vo veci pochovania mŕtvol Dr. Jozefa Tisu. Pohreb bol vykonaný vo vyššie označenom čase na verejnom cintoríne v Bratislave v prítomnosti rímskokatolíckeho farára, pátra saleziánov, Jozefa Staša, ktorý vykonal pohreb podľa obradu Rímskokatolíckej cirkvi s príslušnými ceremoniami. Totožnosť mŕtvol Dr. Jozefa Tisu pred uložením do hrobu bola osobne na vlastné oči zistená úradne pánom Jánom Novomeským, prokurátorom štátneho zastupiteľstva v Bratislave a pánom Jánom Hrivňákom, správcom väznice Krajského súdu v Bratislave, ktorí túto skutočnosť dovedujú. Na to truhla bola zavretá a v prítomnosti vyššie uvedených úradných osôb zahabaná i, čo svojimi podpismi potvrdzujú.“ Spomínaný prokurátor Ján Novomeský o všetkom informoval svojho kolegu a Tisovho žalobcu Dr. Antona Rašlu, ktorý to neskôr prezradil aj s popisom hrobového miesta Pavlovi Čarnogurskému. Ten informáciu zverejnil v zahraničnom časopise Horizont 5,6/1988 a ona sa nachádza aj v jeho knihe „Svedok čias“ (1997, s.245,6). Miesto pochovania Rašla potvrdil taktiež v knihe „Proces s Dr. J. Tisom“ (1990). V pohrebnej knihe Marianumu je zapísané, že v hrobe č. 183 bol 19. 4. 1947 pochovaný Dr. J. Tiso - dekan, farár a pravosť hrobu potvrdil aj vtedajší správca cintorína pán Herák A. Polákovi v roku 1974. Pri exhumácii sa našli také dôveryhodné osobné veci nebohého

STANISLAV MÁJEK

K pravosti hrobu a telesných ostatkov Dr. Jozefa Tisa

(okuliare v puzdre so zvyškom z ruženca, kolárik a stôla, ktoré vložil do truhly pochováajúci kňaz Don Stašo, topánky, ktoré Dr. Tiso nosil počas súdu), že ďalšie dôkazy o pravosti neboli ani potrebné. SFúbil som však, že zabezpečíme aj testy DNA.

K PRAVOSTI TELESNÝCH OSTATKOV

Testy DNA sme zabezpečovali s Ing. Františkom Sedlákom u rakúskej firmy Confidence. Protokol bol vystavený 10. 4. 2008, ale po jeho doručení sa pokračovalo v konzultáciách s vedúcou laboratória pani Susanne Haas hlavne ohľadom číselného vyjadrenia, o čom je bohatá korešpondencia. Pani Haas sa nikdy nevyjadřila, že „Testy nepotvrdili pravosť Tisových kostí“, ako uviedla Pravda. V protokole (GUTACHTEN Y - chromosomale STR - Analyse) je uvedené: „v 9 prípadoch zo 16 skúmaných STR markerov je zhoda medzi Jozefom Tisom a Štefanom Tisom, čo znamená, že nemožno vylúčiť, že Jozef Tiso a Štefan Tiso pochádzajú z toho istého mužského predka“. Táto právna terminológia sa používa vtedy, keď nie je zistený čo len jeden zo skúmaných markerov, ale to nepopiera pravosť, čiže nevyklučuje ju. Dňa 29. apríla, teda 19 dní po dodaní protokolu, laboratórium opätovne písomne uviedlo, čo považovalo za obzvlášť dôležité: „es hat keinen einzigen Marker mit einem ‚mismatch‘ gegeben, d. h. es spricht zur Zeit nichts GEGEN eine Verwandtschaft“ - „nevyskytol sa ani jeden nezhodný marker, to znamená, že t. č. nič nehovorí PROTI príbuzenstvu.“ V snahe získať aj matematické vyjadrenie, sa Ing. Sedlák domáhal číselného vyjadrenia, k čomu dal svoj výpočet. Pani Haas sa s týmto problémom obrátila na Charité Berlín, kde sa našla odborníčka pani Nagy, ktorá preskúmala európske štatistiky o cca 35000 skúškach DNA v Európe a odpovedala, že prípad (haplotyp) s 9 markermi, ako sa našli v kosti Jozefa Tisa, „sa medzi mužmi v Európe vyskytuje s častotou 1:1400, čo zna-

mená 0,07 %, ako ste správne vypočítali.“ (J.T. = 100:1400 = 0,07%) Z toho vyplýva, že jestvuje pravdepodobnosť (istota) 99,93 % a pani Haas uviedla: „zistená zhoda nie je náhodná, ale je dôsledkom príčinnej súvislosti, to znamená príbuznosti.“ V rámci posudzovania zistili, že „Haplotyp“ Tiso sa na kontinente Eurázia našiel len 5 krát a z toho 2 krát v Bratislave. Uvedené výsledky výskumu a konštatovania spolu s nálezmi z hrobu prakticky vylučujú inú interpretáciu, než že v hrobe boli (a časti sú i teraz) telesné pozostatky Jozefa Tisu.

V TV Markíza vystúpil 10. novembra E. K., ktorý poučal pani Nagy z Charité Berlín (fakultná nemocnica Humboldtovej univerzity), odkiaľ by mala byť pre neho akceptovateľná štatistika. Redaktor uviedol, že s DNA sa zaoberal 20 rokov a to ma zaujalo, lebo pred 20 rokmi za komunistického režimu sa s DNA zaoberalo Ministerstvo vnútra, kde musel byť každý pracovník hlavne kádrovo veľmi „spoľahlivý“. V roku 1947 sa komunisti vo vláde pokúsili dezinformovať verejnosť o splnení ostatkov, keď sfaľovali zápis z ministerskej rady, o čom je v publikácii svedectvo. Dnes ich nahradil bulvár.

Po exhumácii sa s príbuznými dohodlo, že časť ostatkov Dr. J. Tisa bude uložená do hrobu v Bratislave, čo sa uskutočnilo 18. apríla 2007 v deň 60. výročia jeho popravy a hlavná časť sa uloží v Nitre, nakoľko bol kňazom nitrianskej diecézy. Stalo sa tak v deň 101. výročia jeho narodenia 13. októbra 2008 a priebeh bol veľmi dôstojný. Dúfam, že skoro sa aspoň čiastočne splní želanie nebohého, aby bol pochovaný vo svojom kňazskom pôsobisku v Bánovciach n/B. Splnili sme aj želanie amerických Slovákov, ktorým sme odovzdali malú čiastku ostatkov. Slávnostne ich uložili 1. 12. 2007 v Clevelande, v kostole slovenských benediktínov, veď čiasťky telesných ostatkov Andreja Hlinku.

družstevnej tradície v jej kolíske. Tu sa pred 163 rokmi zrodil Gazdovský spolok v Sobotišti ako prvé roľnícke úverové družstvo vo svete ako istá záchrana roľníkov v čase ich totálneho hospodárskeho a národného úpadku. V čase, keď „sedliaci potili krv a urodzení páni prdeli do hodvábu“ - citujem z dobovej tlače!, keď vidiecke obyvateľstvo bolo vystavené surovej úžere a odnárodňovaniu, osprostené alkoholom, tak družstevníctvo bolo doslova záchrannou brzdou! Pôvodné družstvá boli založené na morálke a na určitých zásadách. V prvom rade na dobrovoľnom členstve, svojpomocí, vzájomnosti, samospráve a vzdelávaní. Ale čo z toho zostalo pri zakladaní „modernej socialistickej poľnohospodárskej veľkovýroby“? Skoro nič, iba bezohľadná túžba nového režimu po majetku a moci, a tak v zmysle formulácie dedinských hrdinov románu Joze-

Si to, čo ješ!

fa Cígera Hronského „bili ich a plakať im nedali“, lebo novodobí družstevníci ani po tom všetkom neboli schopní zbaviť sa po predkoch zdedenej lásky k pôde ani tých krvavých mozoľov a tak dávno pred americkým prezidentom vyslovovali to kenedyovské „nepýtaj sa, čo môžeš vlast' urobiť pre teba...“!

Na rozdiel od fabričných robotníkov družstevníci nedostávali žiadne byty, žiadne pôžičky ani rekreácie a závodné jedálne. Len (len?) ťažkú prácu! A tak vzniklo akési svojpomocné družstvo, naopak: nie družstvo ľudom, ale družstevníci družstvu museli pomáhať aj za cenu sebazničenia.

Družstevníci boli v tom čase občanmi druhej kategórie, napr. bez nároku na dovolenku a bez nároku na zákonom garantovanú aspoň minimálnu odmenu za vykonanú prácu.

Družstvo i za socializmu bolo jediným výrobným podnikom, ktorý si na mzdy musel i vtedy zarobiť vytvorením patričného zisku, a to pri existencii regulovaných nákupných cien! Pripomeňme si: mlieko 2 Kčs, mäso 30 Kčs a pivo 5-8 korún.

Svoje miesto na slnku si sedliaci znovu ako veľakrát v histórii museli tvrdo vybojovať! A tak len vďaka húževnatosti, odriekaniu, veľkej dávke odvahy, samostatnosti v podnikaní, nenáročnosti a skromnosti, ale aj potrebnej agresivity dokázali prežiť, postarať sa o prírodu a vyrobiť dostatok kvalitných potravín pre pracujúci ľud

(lebo oni akoby medzi ten ľud nepatřili). Rezort pôdohospodárstva začal fungovať, a tak ma vôbec neprekvapilo, keď pri návšteve významných zahraničných podnikateľov z Francúzska, Nemecka, Rakúska a Veľkej Británie v r. 1990 som počul z ich úst: „My sa nebojme vášho strojárkeho a chemického priemyslu, ale máme obavy z vášho poľnohospodárstva, lebo ste už tam, kde sa my chceme dostať o 10 rokov.“

Dnes už to asi neplatí, lebo jatočnú hydinu a ošípané dovážame dokonca z Brazílie a z Číny a hovädziny z Írska, Čiech a Poľska. A pritom aj malé dieťa vie, že mäso neznáša dopravu a dlhé skladovanie a že systém hygienickej kontroly exportérov zďaleka nedosahuje našu úroveň a predstavy!

V tieni svetovej finančnej krízy zaostávajú ostatné svetové hrozby: energetická a potravinová kríza. Zatiaľ veľmi nepresvedčí ani to, že za 10 rokov stúp počet hladujúcich z 800 miliónov na 1 miliardu. I keď už aj bruselskí úradníci pochopili, že tržnica s ovocím a zeleninou nie je súťaž krásy a rigidná „európska“ legislatíva znížila kritériá na vonkajší tvar niektorých druhov ovocia a zeleniny, lebo príroda sa rada prejavuje v svojej rozmanitosti, ale hlad je vždy rovnaký. Ani na našej domácej politickej scéne nebadáť záujem o to, čo budeme jest', lebo sú dôležitejšie témy: ako vyčítanie futbalových fanúšikov a to, či názov Komárom písať pred alebo za lomku. Životná skúsenosť však dokazuje, že nič tak nerozkoľíše spokojnosť občanov ako nedostatok mlieka, mäsa, zemiakov, chleba alebo vajec. A tu sa potom ukazuje, čo je skutočný národný záujem, lebo on nekončí plným žalúdkom, ale aj na tom, v akej krajine žijeme, aké prostredie nás obklopuje, a to všetko súvisí s fungujúcim poľnohospodárstvom. Poznám spätné väzby na moje písomné prejavy a viem, že tých, čo čítajú tieto riadky netreba presvedčať o týchto pravdách, ale predsa možno niečo sa pretlačí i k tým, ktorí podceňujú stále ťažko skúšaný chlebový rezort.

NORBERT M. BEŇUŠKA

Upozornenie
Kultúra číslo 1/2009 vyjde
s dátumom 13. januára 2009

Nás Slovákovi veľmi zaujíma všetko, čo má vzťah k USA. Už preto, že tam žije najväčšia komunita našich krajanov v zahraničí. Oni nám pomáhali prežiť ťažké obdobia nášho národného života, oni a ich predkovia v minulosti neváhali aj so zbraňou v ruke bojovať za našu slobodu. Je preto pochopiteľné, že v istom zmysle sa cítíme byť ich dlžníkmi. V Amerike je prsto kus slovenskej duše, či ducha. Preto nádeje občanov USA - „Ameriky“ - sú aj našimi nádejami a ich obavy sú aj našimi obavami. USA, v našom chápaní Amerika, dnes žijú veľkými nádejami a súčasne obavami, či už ide o ľudských jedincov, rodiny, spoločenstvá alebo celý „národ“. Európan, ktorý si Ameriku stotožňoval buď s bohatým a štedrým „strýčkom Samom“, alebo s arogantným a primitívnym súčasným obyvateľom Bieleho domu, nie celkom chápe, čo sa odohráva v Amerike dnešných dní. Buď sa bojí pokračovania „bushizmu“, alebo má strach z jeho totálneho krachu. Ako však vníma zvolenie B. Obamu intelektuálna elita USA, čo od neho očakáva? O tom hovorí článok Thomasa L. Friedmana(1) s rovnomeným názvom, ktorého preklad prinášame.

A stalo sa; 4. novembra 2008, krátko po 10. hodine večer, keď jeden černocho-Barack Hussein Obama - dostal dostatočný počet voličských hlasov na to, aby sa stal prezidentom Spojených štátov amerických, sa v tejto krajine skončila občianska vojna. Tá vojna, o ktorej sa v mnohých aspektoch rozhodlo už v bitke pri Gettysburgu(2), v Pensilvánii, v r. 1863, sa skončila v urýchlenom istého štátu o 145 rokov neskôr. Pretože len čo Obama dobyl kritické pole volebného boja v Pensilvánii, mal prakticky zabezpečené víťazstvo, ktoré by ho malo premeniť na 44. prezidenta USA.

Prezident Lincoln vo svojom slávnom prejave vtedy v Gettysburgu naliehal na všetkých občanov Spojených štátov, aby pokračovali v „nedokončenej práci, v ktorej dosiahli pokrok tí, ktorí tak šľachetne bojovali“. Predsa sa však dokončenie tejto práce oneskorilo o pol-druha storočia. Pretože napriek desiatkam zákonov o občianskych právach, súdnym zásahom a občianskym aktivitám - napriek rozhodnutiu v procese Brown proti Výboru pre školstvo, v kampani „mám jeden sen“ Martina Luthera Kinga a Zákonu o občianskych právach z r.1964 - nedalo sa povedať, že by sa bola občianska vojna skutočne skončila až dovtedy, pokiaľ biela väčšina Spojených štátov si nezvolí za prezidenta černocho.

A to je to, čo sa stalo v utorok v noci, a preto sa už prebúdzame do inej krajiny. Hoci boj za rovnosť sa nikdy neskončil.

Teraz sa môžeme opäť začať deliť, no na úplne inej báze. To, čo by malo každé dieťa, každý občan a každý imigrant oteraz vedieť, je, že v USA je skutočne všetko možné. Ako to Obama dokázal? Nepochybne, pravdepodobne, potrebnú vec urobila jedna z takých hospodárskych kríz, ktoré sa vyskytujú iba raz za storočie preto, aby podnietili dostatočný počet belochov k tomu, že volili čierneho muža. Okrem toho niet pochyb ani o lepšej organizácii kampane Obamu, jeho noblesnejšom štýle, uhladených spôsoboch a upokojujúcejšom posolstve „zmeny“ - to všetko mu prinieslo veľa dobrého.

No bol tu aj Buffetov(3) efekt, ktorý skutočne mohol byť silnejší, ako Bradleyho efekt (bieli voliči, ktorí v prieskumoch vyhlasovali, že budú voliť Obamu, ale neskôr sa rozhodli pre kandidáta belocha). Buffetov efekt bol presne opačný. Medzi republikánmi boli takí, ktorí pri opekacích rožtoch vo svojich kluboch hovorili, že budú voliť Johna McCaina a potom, vojdúc do kabíny, tajne volili Obamu. A to aj napriek tomu, že vedeli, že jeho víťazstvo bude mať za následok zvyšovanie daní. Prečo? Niektorí tak volili preto, lebo vnímali to inšpirujúce a očakávané, s čím spájajú prezidentovanie Obamu ich deti. A nielen kvôli tomu, že by nechceli zmarit tieto ich nádeje, ale aj preto, že sa na nich

chceli tajne podieľať. Iní podporovali inštinktívne názor Warrena Buffetta, podľa ktorého ak je dnes niekto bohatý a prosperujúci, je taký predovšetkým preto, lebo mal šťastie, že sa narodil v USA a na to sa nesmie nikdy zabudnúť. Preto musíme oživiť dávnu úlohu usporiadať našu krajinu; potrebujeme prezidenta, ktorý by nás mohol zjednotiť v úsilí vybudovať v našej krajine zo všetkých jej občanov jeden národ.

Tito republikáni vlastne vedeli, že za zlé činnosť Bushovho tímu musí niesť dôsledky aj ich strana. V istom zmysle,

voliť v súčasnosti Mc Caina, by znamenalo odškodniť nekompetentnosť Bushovej administratívy. Bola by to paródia na princíp zodpovednosti vlády, ktorá by v USA uvoľnila vlnu intenzívneho korozívneho cynizmu.

Obama bude navždy naším prvým čiernym prezidentom. Ale môže byť jedným z našich zriedkavo veľkých prezidentov? Bude mať príležitosť, pretože naši veľkí prezidenti vždy doposiaľ preberali svoj úrad v niektorom z najťažších okamžikov našej krajiny, pri jej najdrastickejších prepadoch na najhlbšie dno. „Prezviať úrad v krízových časoch nezaručuje veľkosť, no môže to ponúkať príležitosť veľkosti dosiahnuť“, zdôrazňuje Michael Sandel(4), politický filozof Harvardskej univerzity. „Práve to sa stalo Lincolnovi, Franklinovi Delano Rooseveltovi a Trumanovi“. Pravda, časť veľkosti Roosevelta, „tkvela v tom, že kúsok po kúsok, z trosiek a politického chaosu hospodárskej depresie, ktorú zdedil, spriadal novú politickú filozofiu vlády-New Deal“. Obama bude musieť (u)robiť to isté, tie veci však prinesie čas. „Franklin Delano Roosevelt nevyhrál v r. 1932 kvôli tomu, že navrhol New Deal“, hovorí Sandel. „Navrhol vyvážený rozpočet. Keď preberal úrad, rovnako ako Obama, nemal jasne artikulovanú vládnú filozofiu. Prevzal ho s duchom dôvery a aktivizmu a začal experimentovať. Do r. 1936 sme nemali prezidentskú kampani zameranú na New Deal. Aký bude ekvivalentný program Obamu, ani on sám nevie. Bude vznikáť podľa toho, ako bude zápasiť s hospodárstvom, energikou a úlohou USA vo svete. Sú to také obrovské výzvy, že čestne obstojí iba ak dokáže artikulovať novú politiku spoločného dobra“.

Bush a spol. neveria, že vláda by mohla byť nástrojom spoločného dobra. Vykastrovali ministrov svojej vlády a menovali ich z chásky pre najvyššie funkcie. Pre nich hľadanie spoločného dobra nebolo nič iné ako hľadanie vlastných individuálnych ziskov. Voliči proti tomu povstali. Ale tiež vzniklo povstanie proti tradičnej demokratickej verzii spoločného dobra: tej, ktorej táto je iba súhrn všetkých záujmových skupín, ktoré sa dožadujú svojej role. „V týchto voľbách občania USA rozbili tieto striktné predstavy spoločného dobra“, tvrdí Sandel. „Väčšina teraz akceptuje, že trhy bez kontroly neslúžia verejnému dobru. Trhy generujú hojnosť, ale tiež môžu vytvárať nadmieru neistoty a rizika. Dokonca pred finančným chaosom sme videli, že riziko sa v masívnom rozsahu presunulo z firiem na individuum. Obama bude musieť znovuobjaviť vládu ako nástroj spoločného dobra: regulovať trhy, chrániť občanov voči riziku nezamestnanosti a zlej

zdravotnej starostlivosti a investovať do energetickej nezávislosti.

Ale nová politika spoločného dobra sa nemôže točiť iba okolo vlády a trhov. „Musí sa tiež točiť okolo nového patriotizmu, okolo toho, čo značí byť občan“, myslí si Sandel. „To je tá najcitlivejšia niť, ktorá znela v kampani Obamu. Časť jeho politického rečníckeho umenia výrečnosti, ktorá vyvolávala najväčší aplauz, bola tá, keď hovoril že všetci Američania a Američanky budú mať možnosť chodiť na univerzity vždy, keď si splnia služby národu: pri vojsku, v mie-

zidenta sa už prebúdzame do inej krajiny“, teší sa Friedman. Z celého srdca mu želám, aby jeho pocit zodpovedal realite dnešnej Ameriky, no oveľa častejšie počuť celkom iné hlasy - napríklad, ten Buffetov- a to je veľmi, veľmi, znepokojujúce. Investujeme do nich, „...ale potom ich zničíme...“, píše Buffet v liste svojim akcionárom a má na mysli „mudrca Obamu“ a juhokórejskú spoločnosť Posco.

Nielenže sa tu núka istá paralela s osudom J. F. Kennedyho, ale na dôvažok dnes je v USA úplne iná situácia. V r.

Občianska vojna sa skončila

rových silách alebo v civilnej službe. Obamova kampan sa apelovala na otupeň občiansky idealizmus Američanov, hoci o hlade, no slúžiť väčšej veci, dychtivo túžiac opäť sa stať občanmi“.

Nič z toho nebude ľahké. Ale môj inštinkt mi hovorí, že všetky zmeny, ktoré sa zavedú počas prezidentovania Obamu, skoncovanie s našou rasistickou minulosťou, môže byť prinajmenšom zaujímavé. Treba vynaložiť veľa úsilia, aby sa tak stalo. Občianska vojna sa skončila. La guerra civil ha terminado. Kiež sa začne obnova.

THOMAS L. FRIEDMAN
Prevzaté z dennika „El País“ -
7. novembra 2008.

Dôvetok

Pre mnohých je iste zaujímavé a prekvapujúce, ak významný americký novinár priznáva, že v USA až do zvolenia Obamu za prezidenta prebiehala „občianska vojna“. Bojovali v nej medzi sebou belosi a ostatní občania USA. Napriek tomu americké vlády po celé dlhé desaťročia, prinajmenšom od r. 1941, po tom, ako USA vstúpili do 2. svetovej vojny, až donedávna vyvážali celkom úspešne do celého sveta „recept na demokraciu“. Dá sa dokonca predpokladať, že to bol ich najkvalitnejší a najžadanejší vývozný artikel, v rámci ktorého poučovali i „presviedčali“ národy a štáty o ľudských a občianskych právach. Je prinajmenšom čudné, že sa im to darilo, ak uvážime, že doma si s vlastnými občanmi nedokázali poradiť, pretože, ako píše Friedman „...napriek desiatkam zákonov o občianskych právach, súdnym zásahom a občianskym aktivitám - napriek rozhodnutiu v procese Brown proti Výboru pre školstvo, v kampani „mám jeden sen“ Martina Luthera Kinga a Zákonu o občianskych právach z r. 1964 - nedalo sa hovoriť, že by sa bola občianska vojna skutočne skončila“... „Po zvolení Obamu za pre-

1961-1963 nebola ekonomika USA v žiadnom smere ani zďaleka tak ohrozená ako dnes. Prezident John F. Kennedy stagnáciu v zbrojení sa pokúša nahradiť zvyšovaním vládných výdavkov na výskum vesmíru, zahraničnú zadlženosť i vnútorný dlh boli neporovnateľne nižšie - a predsa... Čo sa stane s Amerikou a svetom, ak nejaký šialenec (alebo šialenci) sa rozhodnú uskutočniť to, čo zrejme v nadsádzke napísal Buffet? Nehodno domýšľať.

Skutočnosťou však je, že do Obamu investovali mnohí, predsa zo svojich, resp. z nezištných zdrojov by si nebol mohol dovoliť najnákladnejšiu volebnú kampan v histórii USA. Nuž a títo „dobrodinca“ si budú žiadať svoje aj s úrokmami. A splácať dlhy býva neľahké, niekedy je to až nemožné, vtedy prichádza k tzv. „cross defaultu“. V takom prípade dôsledky bývajú fatálne - nielen pre štát, ktorý sa v takejto situácii ocitne, ale aj pre jeho bližších i vzdialenejších susedov. To je jedna z možných „perspektív“ USA a nielen ich. V podobnej situácii (a z podobných príčin) sa nachádzajú, napríklad, aj Maďari a Ukrajina, o pobaltských štátoch nehovoriac. Oveľa lepšie vyhlídky nemajú ani Poliaci a Česi, nuž, ako sa bude dýchať nám v takomto zovretí? A akú má vôbec za tejto situácie perspektívu EÚ, nech už bude Lisabonská zmluva platiť alebo nie?

Naša vláda prijala balíčky protikrizových opatrení pre hospodársku sféru, za čo jej patrí chvála, a nie pohana a posmešky, ktoré musíme (vďaka médiám) počuvať z úst najmä „dzurindovcov“ a rôznych nevykvasených, či prevkvasených (poznáš podľa červeného, spuchnutého nosa) analytikov a „ekonomických“ komentátorov, ktorým ešte stále trčí z ich rifli (spoločenské oblečenie nepoznajú), „slama“ bushizmu - akoby sa ešte neprebudili.

Druhá vec je však rovnako dôležitá, ak nie (v našom prípade) dôležitejšia. To

sú politické analýzy možného vývoja (v okolitých štátoch) a opatrenia na včasnú identifikáciu a elimináciu nežiaducich dejov či pohybov vo vnútri štátu i mimo neho. Doktrína NATO je doktrínou iba dovtedy, kým to budú chcieť rozhodujúci členovia tohto paktu a hoci sa diplomacia robí za zatvorenými dverami, predsa je dosť jasných signálov o tom, že slovenská diplomacia aktivitou nehýri, ba značne zaostáva aj za najnevyhnutnejšími „požiadavkami doby“. Dáva tak do rúk zbraň cudzím aj domácim demagógom, ktorí nikdy samostatne Slovensko nechceli. Rozumiem tomu, že diplomaciu nemožno veľmi úkolovať, ale pasivitú, neodôvodnené vyčkávanie, že veci vyrieši čas, trpieť nemožno. Slovensko má pre rezort MZV dostatok schopných a zapálených ľudí, ktorí by účinne vedeli a boli ochotní presadzovať jeho oprávnené záujmy a požiadavky - je najvyšší čas, ak už nie je neskoro, aby im to bolo umožnené. Na druhej strane nečinnosť MZV vyvoláva občiansky radikalizmus, provokuje k prijímaniu rôznych „dobré“ aj dobre myslených výziev a vyhlásení, ktoré nepomáhajú a nepomôžu veci riešiť a v zahraničí spochybňujú dôveryhodnosť a (aj) akcieschopnosť ústavných orgánov. Napomáha tomu veľmi účinne najmä „naša“ tlač.

„Teraz sa môžeme opäť začať deliť, no na úplne inej báze.“ píše Friedman a v týchto slovách cítiť nádej. Iste, Američan možnosť nového delenia môže cítiťovať optimisticky, najmä, ak ešte stále žije svoj „americký sen“, ktorý Friedman vyjadril vo vete: „To, čo by malo každé dieťa, každý občan a každý imigrant oteraz vedieť, je, že v USA je skutočne možné všetko.“ Krásna myšlienka, v ktorej je skryté jadro ekonomických úspechov USA počas jeho doterajšej histórie. Lenže nové delenie spoločnosti - už nie iba na bielych a tých ostatných, ale napríklad na bohatých a chudobných a k tomu v čase nebyvalej hospodárskej krízy, to nie je ružová perspektíva, v akú Friedman zrejme dúfa. Aj napriek tomu, že „v USA je možné všetko...“

Čo tam po nich, nech si urobia „pozemkovú reformu“, nech si zakladajú odbory a robotnícke rady, nech si „...“, nech si „...“, len nech udržia pod kontrolou svoj obrovský zbrojný arzenál! To je podstatné. Aj v čase revolúcie, ktorá USA nepochybne čaká a ktorá je neodvratná napriek tomu, že Obama bude prezidentom (kiež by bola nežná). USA totiž rovnako ako pred čla štvrtstoročím ZSSR nevylicí ani trojnásobná zmena na čele hlavy štátu, nech by sa do ich prezidentského kresla posadil ktokoľvek.

Dôvod je prostý, od šesťdesiatych rokov minulého storočia, napriek niekoľkým epizodám kvázikonjunktúr, nahromadilo sa toľko problémov, že ich „mierové“ riešenie by si vyžadovalo obevi viacerých generácií - a na to nie je vôľa nikdy a u nikoho. Preto sa za minulostou robieva „hrubá čiar“. USA ju musia urobiť veľmi, veľmi hrubú, aspoň ako ZSSR, ktorý bez nej vydržal viac ako sedemdesiat rokov. Američania budú mať v tomto prvenstvo; nemuseli ju robiť vlastne od občianskej vojny v r. 1865, napriek niekoľkým „New Dealom“ až doposiaľ sa vyvíjali kontinuálne a viac menej konsenzuálne. Dnes všetko naznačuje, že aj pre ne nastal čas. Mnohí Američania to vedia, mnohí tušia, ale drvivá väčšina si nič také nepripúšťa. Na rozdiel od Buffeta zrejme ani T. L. Friedmana.

História nás učí, že revolúcie bývajú krvavé a že vždy sú ich obeťou najmä nevinní. Ktovie či to bude platiť aj pre tretie tisícročie a aj pre tu nastávajúcu, možno americkú. Ľudia by mali byť predsa len múdrejší, ako boli napr. v r.1917 a dožiť Američanom, aby si ju urobila bez zásahov zvonka (a zásahov navonok), bez krviprelievania a utrpenia nevinných. Prosto bez devastácie ľudskosti.

Na záver tohto komentára

Kresba: Andrej Mišanek

ešte niekoľko viet z článku britského Guardianu s názvom „2025: the end of US dominance“, ktorý publikoval 20. 11. 2008. Ide vraj o závery najnovšej analýzy amerických tajných služieb. /http://www.guardian.co.uk/world/2008/nov/20/barack-obama-president-intelligence-agency/.

V r. 2025 bude čoraz častejšie dochádzať ku konfliktom kvôli čoraz vzácnejším prírodným zdrojom. Tieto konflikty však zastarané a neefektívne medzinárodné inštitúcie nebudú schopné riešiť. ...V dôsledku finančnej krízy z r. 2008 sa na celom svete stane atraktívnejšou úloha štátu v riadení hospodárstva (tzn. štát.vlastníctvo, resp.regulácia - p. a.)... Krajiny ako Čína, India a Brazília budú v súhrne a na úkor USA disponovať väčším vplyvom, čo však nemožno povedať o EÚ, ktorá v dôsledku interných sporov a „absencie demokracie“ stratí do r. 2025 takmer všetok svoj vplyv. Z EÚ sa tak stane „paralyzovaný obor“, ktorý nedokáže premeniť svoju hospodársku potenciáciu na globálny vplyv.

POZNÁMKY:

1. Thomas Loren Friedman (*20. 7. 1953) novinár a spisovateľ, trojnásobný držiteľ Pulitzerovej ceny. Je redaktorom The New York Times, kde začal pracovať ako reportér už v r. 1981 počas štúdií na Oxforde. Jeho knihy pojednávajú o takých rozdielnych témach ako globalizácia (Zem je planina, v r. 2007 vyšla v čestine pod názvom „Svět je plochý“), politická situácia na Strednom Východe (Od Bejrútu po Jeruzalem), či atentáty z 11. septembra (Longitudes and Attitudes). Pravdepodobne najväčšiu popularitu získal formuláciou Zákona dvoch zlatých oblúkov (obrúči) vo svojej knihe The Lexus and the Olive tree. Zákon sa popularizoval tým, že dal na známosť fakt, že nejestvujú dve krajiny, v ktorých by pôsobil Mc Donalds a ktoré by si vyhlásili vojnu. Tento zákon mal výnimku v prípade útoku NATO na Juhosláviu v r. 1994. Hoci najortodoxnejší prívrženci tohto zákona to popierajú tvrdiac, že by to bola výnimka, pretože to nebola vojna medzi štátmi, ale štátom (Juhosláviu) a organizáciou (NATO). Niekoľko azda prekvapí, že tento „zákon“ je interpretovaný dvoma veľmi odlišnými spôsobmi: Pre neoliberalov a prívržencov globalizácie znamená, že štáty s voľným trhom riešia svoje problémy mierovým spôsobom a že tak ako sa šíri globalizácia vo svete, tak sa bude šíriť aj mier. Naopak, ľavicári a odporcovia globalizácie tento zákon interpretujú ako konštatáciu hegemonie USA nielen v oblasti globalizácie, ale predovšetkým ako indiciu navyše, že kľúčové politické rozhodnutia už nerobia demokraticky zvolené vlády sledujúc všeobecný záujem, ale nadnárodné spoločnosti, sledujúc pritom svoj obchodný záujem.

2. Bitka pri Gettysburgu (1. - 3. júla 1863) - jedna z rozhodujúcich bitiek v občianskej vojne (Severu proti Juhu) v USA. Zúčastnilo sa jej na oboch bojujúcich stranách 150 tis. mužov pod velením gen. G. G. Meadea na strane Severu (unionistov) a stráža R. E. Leea na strane Juhu (konfederalistov). Po striedavých prudkých výpadkoch napokon zvíťazili unionisti, keď v rozhodujúcom poslednom útoku na líniu nepriateľa zostalo nažive iba 150 mužov Meadeho armády. Táto bitka, hoci v nej unionisti utrpeli tiež veľké straty, totálne vyčerpala a demoralizovala Leeho vojsko.

3. Buffetov efekt - „...mohol by som vám pomenovať dve veličiny, ktoré v týchto momentoch kupujeme. Ale potom ich zničime“. Takto sa vyjadril, zrejme s nadsádzkou, i u nás známy (údajne) najbohatší muž sveta Warren Buffet, vo svojom liste akcionárom (už začiatkom marca 2007. Cenina, do ktorej Buffet investuje je „mudrc Obama“, ktorého hodnota na burze rastie. Druhá cenina, ktorú Buffet vo svojom liste aktiv uviedol, je Posco, juhokórejský oceľarský gigant (Pohang Iron and Steel Company). Buffet doňho investoval (do marca 2007) 570 mil. USD a hodnota týchto akcií sa už zdvojnásobila a ďalej prudko rastie. Ide teda o „investíciu do Obamu“ v zmysle vyššie uvedenej Buffetovej správy akcionárom. http://www.bestinvestor.es/pdf/articulos_valor/El%20Efecto%20Buffet.pdf

4. Michael Sandel (*1953) - prof. Prednáša na Oxfordskej univerzite politickú filozofiu. Je považovaný za jedného zo súčasných najvýznamnejších predstaviteľov komunitarizmu. Tomuto zaškatulkovaniu sa však vehementne bráni. Je jedným z tých profesorov, ktorí už roky zaznamenávajú najvyššiu účasť študentov na svojich prednáškach o práve a spravodlivosti. Napísal „Liberalizmus a limity spravodlivosti“ a „Proti dokonalosti“ s podtitulom „Etika v ére genetického inžinierstva“ a i.

Preklad článku a komentár

JOZEF HLUŠEK

V tomto roku si pripomíname 90. výročie vzniku dvoch významných štátoprávných dokumentov - Pittsburskej dohody a Deklarácie slovenského národa -, ktoré podstatným spôsobom poznačili nielen politické myslenie a dejiny slovenského národa v bývalom Česko-Slovensku (1918 - 1939), ale stali sa aj určitým predobrazom formujúcej sa modernej, slovenskej štátnosti. Slovenskej verejnosti sú vo všeobecnosti známe zápasy za uskutočnenie Pittsburskej dohody, ktoré s čechoslovákmi a s predstaviteľmi českého centralizmu zvädzalo v rokoch 1918 - 1938 slovenské autonomistické hnutie, podporované zo zahraničia najmä Slovenskou ligou v Amerike. Menej sú však už známe zápasy, ktoré v medzivojnovom Česko-Slovensku zvädzala slovenská politická reprezentácia o interpretáciu Deklarácie slovenského národa, a najmä zápisnice zo zasadnutia výboru Slovenskej národnej rady v Turčianskom Svätom Martine z 31. októbra 1918 (tzv. tajná klauzula).

Keď sa Prahe nepodarilo utajiť pred Slováckmi kauzu s Pittsburskou dohodou, vyhlásil jej signatár T. G. Masaryk, že táto pre neho, ako prezidenta, nie je len nezáväzným zdrojom papiera, ale je vraj prekonaná tzv. Martinskou deklaráciou. Totiž Deklarácia slovenského národa (nesprávne označovaná ako Martinská deklarácia) oveľa viac vyhovovala zámerom českej politickej reprezentácie zlikvidovať slovenský národ a vytvoriť etnický „československý národ“. Praha po roku 1920, po prijatí novej ústavy, v podstate pokračovala v tej politike, v ktorej v roku 1918 prestala Budapešť. Rozdiel bol len v tom, že pokiaľ Budapešť pod uhorským národom chápala len politický národ, Praha pod tzv. československým národom chápala nie politický, ale národ. Čo narazilo na silný odpor slovenskej politickej a kultúrnej reprezentácie už koncom 19. storočia. To bol aj hlavný dôvod arogantných útokov čechoslovákov na martinské centrum (S. H. Vajanský, J. Škultéty, Slovenská národná strana, Národné noviny), ako aj na predstaviteľov Slovenskej ľudovej strany (A. Hlinka, F. Juriga). Totiž slovenská národná svojbytnosť bola aj po vzniku Č-SR interpretovaná ideológmi a politikmi čechoslovakizmu ako scestný vývoj od tzv. československej jednoty, ako výplod hungarizmu.

Totiž nielen Pittsburská dohoda, ale aj Deklarácia slovenského národa rozpútala na slovenskej, ako aj česko-slovenskej politickej scéne mimoriadne ostrý spor o autonómiu. Pokiaľ formujúcu sa slovenskému autonomistickému bloku išlo bezprostredne po vzniku republiky o politickú autonómiu Slovenska v rámci Č-SR, Praha z pozícií oficiálneho čechoslovakizmu sa usilovala zúžiť podstatu celého tohto sporu o národné bytie nášho národa na administratívny problém centralizácie a decentralizácie. Súčasne sa snažila diskreditovať pred verejnosťou slovenských autonomistov ako platených agentov Budapešti.

Prvé silnejšie hlasy po autonómii Slovenska sa začali objavovať už v roku 1920, súviseli najmä s Pittsburskou dohodou. Čechoslováci začali sa totiž vehementne hlásiť k Deklarácii slovenského národa a Pittsburskej dohode otvorene upierali akýkoľvek štátoprávny význam. V ich interpretácii sa Deklarácia slovenského národa stala dokumentom, v ktorom Slováci sami, bez akéhokoľvek nátlaku, deklarovali svetu, že sú vraj „čechoslovákmi“.

JÁN BOBÁK

Takzvaná tajná klauzula k Deklarácii slovenského národa

K 90. výročiu Deklarácie slovenského národa

Mediálny zápas o výklad Deklarácie slovenského národa spustil týždenník Slovenská národná jednota, ktorý v úvodníku (27. januára 1922) obvinil Milana Hodžu z jej falšovania. Podstatou ďalších článkov, uverejnených v týždenníku, bolo, že v nich bola zásadne odmietnutá koncepcia oficiálneho „československého národa“, na ktorú sa v súvislosti s Deklaráciou odvolávali čechoslováci. Ostré polemiky prebiehali najmä na stránkach Slovenského denníka, Slovák, Národných novín a Robotníckych novín. Spoza Moravy vstupovali do týchto politických sporov najmä Lidové noviny. Tento ideologický spor medzi prívržencami slovenskej národnej svojbytnosti a čechoslovákmi mal svoju dohru aj pred súdom v procese Koza - Matejov verzus Hušek. Predmetom súdneho sporu bola tzv. tajná klauzula k Deklarácii. Za pozornosť stojí, že súd sa prezieravo nepostaral o zabezpečenie presného stenografického záznamu z tohto politického procesu, preto sme odkázaní predovšetkým na analýzu dobovej tlače.

V prípade sporov o výklad Deklarácie sa potvrdila existencia zápisnice SNR z 31. októbra 1918 (tzv. tajná klauzula), na základe ktorej sa členovia SNR uzniesli „po prechodnom období“ (najneskôr do 10 rokov) upraviť v rámci Česko-Slovenska štátoprávny vzťah medzi Slovenskom a Českom na zmluvnom základe.

Keď Prahe nevyšiel zámer s Deklaráciou slovenského národa, veľmi rýchlo prestala považovať martinské deklaračné zhromaždenie za konštitučné a jeho účastníkov (o súde s názorom Budapešti) označovala za politických analfabetov. Keďže slovenské autonomistické hnutie sa opodstatnene začalo odvolávať nielen na Pittsburskú dohodu, ale aj na Deklaráciu slovenského národa, najmä na zápis zo zasadania výboru SNR 31. októbra 1918, čechoslováci nakoniec dospeli k veľmi zaujímavému záveru: „Štátoprávny význam martinská deklarácia nemá. Slováci kedy šli do Martina, nevedouce o tom, boli vlastne již příslušníky a poddanými československého státu. ... k československému státu bylo došlo i bez martinské deklarácie“ (V. Chaloupecký). A práve v tomto spočívalo aj jadro politických sporov v roku 1924, ktoré sa neskôr cyklicky opakovali, či sa má na Slovensku oslavovať 28., alebo 30. október. Čechoslováci, spochybňujúci martinských deklarántov a štátotvornú funkciu Deklarácie slovenského národa, uprednostňovali a naďalej uprednostňujú pre „Slovákov“ význam 28. októbra pred 30. októbrom.

Aj v nadväznosti na Deklaráciu slovenského národa vypracovali poslanci Slovenskej ľudovej strany v roku 1921 dva návrhy na autonómiu Slovenska (F. Juriga a L. Labaj). V podstate na základe Labajovho návrhu predložila SLS v roku 1922 do Národného zhromaždenia návrh zákona o autonómii Slovenska. Idea slovenskej autonómie bola živá aj v Slovenskej národnej strane. Emil Stodola na stránkach Národných novín, obhajoval v roku 1921 slovenskú autonómiu. Na rozdiel od návrhov poslancov za SLS bol za postup-

né budovanie autonómie, za akúsi evolučnú cestu. Striktne však odmietal župnú samosprávu, ktorú Slovensku a Slovákom natískala Praha a jej politický lokaj.

Najprepracovanejší zo všetkých návrhov na „autonómiu“ bol Návrh zákona o autonómii Slovenska, ktorý z poverenia Slovenskej ľudovej strany vypracoval v roku 1921 profesor práva Vojtech Tuka. Týmto svojim historickým návrhom sa Vojtech Tuka stal ideológom a tvorcom modernej slovenskej štátnosti. Ako prvý zo Slovákov vedecky zdôvodnil a nastolil suverénnu slovenskú štátnosť ako subjekt medzinárodného práva.

A bola to práve zápisnica zo zasadania výboru SNR, na ktorú sa pri dešiatom výročí Deklarácie slovenského národa odvolával prof. Vojtech Tuka v úvodnom článku novoročného čísla Slovák (1928), ktorým sa pokúsil nanovo otvoriť slovenskú otázku v bývalom Česko-Slovensku a predovšetkým poukázať na ignorovanie úsilia slovenského národa o politickú emancipáciu. Snaha Vojtecha Tuku, otvoriť neriešenu slovenskú otázku, vyvolala medzi čechoslovákmi mimoriadne veľké pobúrenie a pohoršenie. Proti Tukovi spustili ostrú diskreditačnú kampaň najmä skalní čechoslováci Ivan Déřer a Milan Ivanka. JUDr. Ivanka vo svojom politickom pamflete Proti tajnej iredente (1928) dokonca tvrdí, že, to či Slováci majú právo na autonómiu, do toho má čo povedať Praha (celoštátny snem). A len Praha vie správne posúdiť či už skutočne dozrel čas na slovenskú autonómiu, a akú má mať táto podoba.

Pre prof. Tuku sa pokus otvoriť pri dešiatom výročí Deklarácie slovenského národa slovenskú otázku skončil tragicky. V roku 1929 bol zatknutý a v zmanipulovanom politickom procese bol v demokratickom Česko-Slovensku odsúdený na 15 rokov odňatia slobody pre údajnú špiónáž (ktorú dopisoval nikto z historikov hodnoverne neprekázal) a pre údajnú vlastizradnú činnosť v prospech Maďarska.

„Zasadnutie výboru Slovenskej národnej rady v Turč. Sv. Martine 31. októbra 1918.

Pojednávajú bol zákon o úprave prechodných pomerov na Slovensku. Návrh v princípe prijatý s tým, že po uplynutí prechodnej doby, naďalej (najneskôr) do desať rokov upraví sa štátoprávny pomer dosiaľ v Uhorsku žijúcej vetve nášho národa úmluvou medzi legitímnymi zástupcami z jednej strany zo Slovenska a z druhej strany z Čiech, Moravy a Sliezska.

Dr. Hodža na dobu prechodnú odporúča tento projekt: na dobu riadneho zákonodarstva, kde bude treba stanoviť na základe svojrázu slovenského československý štát. Na základe oktroju vymenovať hlavné orgány, kým bojovníci a americkí legionári prídu, dovtedy energicky ovládať tieto vymenované komisie. V mestách urobiť robotníctvo dominujúcim elementom, aby sa povedalo, že títo nám získali slobodu, aj maďarským menším zabezpečiť práva.

Dr. Stodola: minimum našich túžob by bolo to, čo má dnes Morava. Návrh prechodný, ale prijímame a žiadame garancie a určitý termín medzinárodne určiť. Vtedy nastane stav

slovenskej autonómie a túto žiada úplnú čím najsúrnejšie.

Slávik žiada v obore školstva najširšiu autonómiu, aspoň takú, akú si Juhoslovania vymienia.

Juriga: na prechodný stav by projekt prijal, ale nechce sa dať pohliť. Žiada zabezpečiť osobnosť nášho národa teritoriálne, je za sebaurčenie.

Dr. Markovič: žiada autonómiu na poli výučby.

Dula: nastúpením normálnych pomerov, najďalej do desať liet musí zabezpečená byť taká autonómia, ktorú zmluvne umlúvia zástupcovia Slovenska so zástupcami českého národa.

Juriga: odporúča demokraciu a federalizmus.

Zoch: vidí nebezpečenstvo v prízvukovaní samostatnosti, lebo nebezpečná by bola decentralizácia a za desať liet by sa Slovensko ocitlo v terajších nesnádzach.

Dr. Bella: smúti, že včera sme sa osvedčili za jeden národ a tu vidí, že niet zhody. Vyzýva k jednote.

E. Lehotský: zdieľa názor Bellov. Nechajme otázku zasahovania do budúcnosti. On dúfa, že nám časy nedať, čo my žiadať budeme.

Juriga: tu sa jedná o taktické ohľady, treba vyjadriť právnú osobnosť národa slovenského.

Dr. Hodža: o päť liet budeme ináč zmýšľať o veciach. Náš pomer nezodpovedá pomeru Chorvátov a Maďarov, skorej je to pomer Juhoslovanov. My formálne nie sme oprávnení hovoriť v mene budúcej generácie. To bude určené úmluvou.

Horváth sa sputuje, či budeme pod Čechov patriť, pripojuje sa k návrhu.

Návrh sa prijíma.

Vyslovuje sa: po nastúpení prechodnej doby, najďalej desať rokov, upraví sa štátoprávny pomer dosiaľ v Uhorsku žijúcej vetvy nášho národa úmluvou medzi legálnymi zástupcami zo Slovenska z jednej strany a z Čiech, Moravy, Sliezska z druhej strany.

To sa má hlásať medzi ľuďom.

Návrh sa prijíma s niektorými korektúrami a s podržaním kompetentných zástupiteľov.

O finančných otázkach stanovisko nezaujímame.

Otázka školská: učiteľstvo štátne, samostatné.

Zásada: výučba je úlohou štátu. Ohľadom cirkve, kým sa neupraví konkordát evanjelickej cirkve, bude mať slovo autonómia. Zostanú záväzné všetky dosavadné záväzky cirkve.

Juriga je za slobodnú školu.

V školskej otázke netreba meniť nič, len obsadiť miesto škôldozorcov, ktorí konfesionálnymi učiteľmi by mali právo disponovať. Majú dostávať štátny plat. Iné zostane po starom. Duchovenstvo slovenské kompetenciu na prechodnú dobu nepovažuje za narušenie cirkevnej autonómie“.

(Odpis získaný K. J. Hanzalíkom. Uložené v Historickom ústave SAV v Bratislave. Uverejnené v Novom slove č. 8/1968. Zápisnica z prvého zasadnutia Výkonného výboru SNR v Turč. Sv. Martine, Turč. Sv. Martin 31. 10. 1918, je uverejnená aj v publikácii Dokumenty slovenskej národnej identity a štátnosti II. Bratislava: NLC 1998, s.38 - 39.)

Mnoho je toho, čo by som chcel a mal povedať, nemestí sa to do 10 - 15 minút. Preto by som tu spomenul len niektoré zo svojich skúseností. Hneď na začiatku musím konštatovať: ak chce Slovensko dbať o nás, pomôcť Slovákom žijúcim v Maďarsku, má na to pomerne dobré predpoklady. Ide totiž o dve susedné krajiny (Slovensko a Maďarsko), ktoré po roku 1920 boli vytvorené tak, že obe zdedili početnú menšinu toho druhého. Z toho vyplýva, že východiskový bod je bezmála rovnaký. Ideálne by bolo bývalo, keby sa tieto dve strany v otázke svojich menšín boli dohodli, a rovnako by boli zaobchádzali s menšinou toho druhého. Vieme dobre, že sa tak nestalo. Prečo?

Maďari žili suverénne vo svojom štáte, kým Slováci žili v spoločnom štáte s Čechmi, prakticky v podriadenom postavení (čechoslovakizmus). Riadilo sa z Prahy. Cez to všetko Československo bolo demokratické, a primerane k tomu aj maďarská menšina mala svoje kultúrne vyžitie zabezpečené. V Maďarsku však panoval potrianonský vyhrotený stav: šovinizmus, iredentizmus, a primerane k tomu, cielene a bezohľadne sa pomadžarčovalo. Slováci boli vystavení drastickému odnárodnovaniu. Toto nerovnaké zaobchádzanie malo ukrutne nespravodlivé následky: maďarská národnosť v ČSR sa tak v počte ako v povedomí zachovala a bola silne organizovaná, kým Slováci v Maďarsku boli rozbití, zastratení, v maďarských školách a kostoloch prevychovávaní, poznačení tuhou asimiláciou. Táto situácia sa stala aj živnou pôdou vzniku množstva odrodilcov. (Nebyť odrodilcov, ani Mlynky by dnes nemali také obrovské problémy). Ale pražská vláda si zo Slovákov v Maďarsku starosti nerobila, a Maďarsko to poriadne zneužilo. V r. 1939 vznikla prvá Slovenská republika, ktorá počas krátkej doby svojho trvania v národnostnej otázke použila princíp reciprocity, a tento jedine spravodlivý princíp sa v mnohých prípadoch osvedčil. Ale po 2. svetovej vojne sa obnovilo Československo, prebehla výmena obyvateľstva. 73 tisíc Slovákov sa presídlilo do ČSR, ale aj mnohí Maďari prešli do Maďarska, čiže na pomer dvoch menšín to veľký vplyv nemalo. Veľká strata Slovákov v Maďarsku bola zapríčinená nie výmenou obyvateľstva, ako sa to často prezentuje, ale nerovnakým zaobchádzaním s týmito dvoma menšinami - na úkor Slovákov Potom nastal „reálny socializmus“ a nerovnaké zaobchádzanie pokračovalo, a pokračuje ďalej aj po páde socializmu a čuduj sa svete, aj po vzniku zvrchovanej Slovenskej republiky.

Maďari na Slovensku majú maďarské školy, maďarské bohoslužby, množstvo časopisov, vydavateľstiev, organizácií, skutočné divadlá, stranu, parlamentné zastúpenie, skutočne sa podieľajú na štátnej moci, a - na rozdiel od Slovákov v Maďarsku - sú skutočne (nie iba na papieri!) štátotvornými činiteľmi. A je ich vyše pol milióna! Slováci v Maďarsku všliči zo toho nemajú, a čo majú, aj to je len „takzvané“: tzv. slovenské školy, tzv. samosprávy... Nemajú riadne slovenské bohoslužby, majú len jediný týždenník s miniredakciou... A práve preto sa z nás za Slovákmi hlási už len okolo 18 000! Hoci Maďarsko presvedčilo celý svet, že oni sú bojovníci za práva menšín! Jeho občan Csaba Tabajdi - aj napriek tomu, že práve v Maďarsku národnostné menšiny vymierajú - rozdeľuje v Strasburgu menšinovú pravdu!!! Vie svet, čo sa deje s menšinami v Maďarsku? Vedia slovenskí politici, čo sa deje so Slovákmí v Maďarsku? Vie pán Hanes Swoboda, že chodí nariekat' k nesprávnemu hrobu? Nie na Slovensku vymiera maďarská národnosť, lež u susedov slovenská! Akože tento človek nepozná skutočnú situáciu? Paľo Csáky, alebo Edita Bauerová ho nesprávne informovali?

- Píše a hovorí sa u nás bežne o „slovenskom školskom systéme“, ale slovenská škola v tom pravom zmysle slova, kde by sa všetky predmety okrem maďarčiny vyučovali po slovensky, v Maďarsku neexistuje. Také školy majú vycapenú tabuľu „Slovenská národnostná škola“, v ktorých vyučuje maďarský učiteľský zbor všetko po maďarsky a v maďarskom duchu, iba slovenčina sa vyučuje týždenne v štyroch hodinách. V niektorých len štyrom žiakom! Čiže naše školy nie sú naše (!) (len sa to tak hovorí).

- Bohoslužby sú vo všetkých slovenských mestách a dedinách iba maďarské, sú v nich maďarskí farári! V Mlynkoch nedávno bol aj slovenský, toho úrady poslali do maďarskej dediny a mlynským Slovákom ponechali maďarského farára. Tak je to u nás už odjakživa.

- Maďari do každej slovenskej osady postavili sochu nejakého maďarského víťaza. Nikdy sa nepýtali Slovákov, či chcú mať takú sochu. Dôležité je, že

GREGOR PAPUČEK

Reciprocita

Potreba riešenia slovensko-maďarských vzťahov

Maďari ju tam chcú mať! (V Békešskej Čabe Kossuth Lajos, v Slovenskom Komlósi Szent István, v Mlynkoch Béla III., vtáky turuly, maďarské militaristické sochy, atď., atď.). Že čo nato Slováci? Už si zvykli.

- Naše slovenské mestá a dediny, ich ulice pomenúvali, pomenúvajú a premeňujú nie ich slovenskí zakladatelia a obyvatelia, ale maďarskí úradníci. Panujú medzi nami.

- Údajne sme dostali od štátu samosprávnosť, a CSS je vraj „slovenský parlament“! Horký je to parlament! Treba povedať, že to nie sú samosprávy (len sa im tak hovorí)...

- Podľa národnostného zákona č. LXXVII./1993 § 20 (1): „Menšiny majú právo na parlamentné zastúpenie.“ Kto by si myslel, že aj napriek tomu menšiny v Maďarsku v skutočnosti môžu ísť do maďarského parlamentu len ako turisti, ak si to vybavia a zaplatia. Niet tu času vymenovať všetko, ale hádam na ukážku to postačí. Takto je to v Maďarsku, aj keď § 3. národnostného zákona vraví: „Menšiny žijúce v Maďarskej republike sa podieľajú na ľudovej moci: sú štátotvornými činiteľmi“. Aj to sa len tak hovorí. Národnostný zákon v Maďarsku je ako pokrývka, pod ktorou nevidno, čo sa v skutočnosti deje s národnosťami. Bývalý menšinový ombudsman Jenő Kaltenbach jasne povedal: „V Maďarsku národné menšiny takmer úplne zlikvidovali, asimilovali.“ Vedia o tom aspoň slovenskí politici? Asi nevedia, lebo keby vedeli, museli by na bezbrehú požiadavku svojej maďarskej menšiny, ich politikov a maďarského štátu úplne inak reagovať než ako to v skutočnosti robia. Napr.:

- Keď Maďari chcú ísť do ulíc protestovať, lebo im minister školstva chce zvýšiť počet vyučovania slovenčiny v ich čisto maďarských školách, mali by im ponúknuť maďarský menšinový školský systém, podľa ktorého by sa všetky predmety museli učiť po slovensky, ale by mali povolené učiť sa aj maďarčinu v štyroch hodinách týždenne ako cudzí jazyk. Ukrajinci im to urobili, odkukali metódy priamo v Maďarsku, a zaviedli ich u seba. Čuduj sa svete, Maďarom sa nepáčia ich vlastné metódy, ak ich nie oni používajú, ale niekto iný. Zdá sa, že páčiť sa musia iba menšinám v Maďarsku

- Keď im nestačí že majú maďarské

bohoslužby, maďarských farárov, a chcú mať silou-mocou aj biskupa, mali by im ponúknuť maďarskú metódu, podľa ktorej všetci maďarskí farári by boli premiestnení do čisto slovenských dedín, každá maďarská osada by mala len slovenského farára, a bohoslužby by sa museli konať všade výlučne v slovenčine. Mesačne raz by mohli mať v Bratislave aj maďarskú bohoslužbu, ak si ich organizácie za svoje peniaze dajú tam odviezť veriacich. Taký poriadok je v Maďarsku.

- Podľa maďarského vzoru do každej maďarskej osady by bolo treba postaviť v nadživotnej veľkosti sochu Ľudovíta Štúra, Jozefa Miloslava Hurbana, Svätopluka, Rastislava a pod.

- Podľa maďarského vzoru Slovensko by Budapešti malo veľkodušne darovať sochu Jána Kollára a postaviť ju na Deákov námestie. Odviezť ju tam pompézne za sprievodu slovenskej jazdy, husárov na bielych koňoch (veď najväčším husárom bývalej monarchie bol predseda Slovákov, poľný maršal Andrej Ha-

noverné“ skúsenosti o tom, ako dobre je Slovákom v Maďarsku. Keď sme to čítali, aj holohlavému stáli vlasy dúbkom! A každý vo svete im veril, veď to tvrdia predsia poslanci slovenského parlamentu! Nechápali sme ani „geniálnu“ myšlienku zrušiť Dom zahraničných Slovákov v Bratislave, a keď minister školstva Franc začal na Slovensku ztvárať slovenskú školu a otvárať maďarskú univerzitu, boli sme jednoducho šokovaní. Šokuje nás, aj keď vidíme, že zvrchované Slovensko nedokáže postaviť súsošie patrónov Európy sv. Cyrila a Metoda na vlastnom území, lebo mu to maďarská menšina nedovolí! Že v Tešedíkove si Slováci nemôžu postaviť bustu menodarcu svojej obce, lebo im to miestna maďarská samospráva nedovolí! Maďarsko takéto zábrany nikdy nemalo. 28 tisíc Slovákov Békešskej Čaby toho času postavili do centra mesta parádnú sochu Ľudovíta Kossutha, toho, ktorý vyhlásil, že slovenský národ neexistuje! To bolo dávno. V tomto roku však tam postavili pamätník

statné, keď Maďari na Slovensku sú na tom neporovnateľne lepšie. Koľko členov má napr. redakcia Új Szó, alebo redakcia maďarského vysielania SRo atď. Treba to vyrovnat'! Ak Maďari nedajú viac, musia dať Slováci menej. Len tak je to spravodlivé.

- Monitorovať, čo sa robí na južnom Slovensku, mať obraz o tom. Nedopusť celkom zrejme protislovenské aktivity, rozvrtnúť činnosť protislovenských živlov na území Slovenska! 5. tábor Via Nova v Dolných Obdokovciach - historik vysvetľuje mladým „felvidéckym“ (!) občanom SR históriu Svätej Koruny. Poznajú Slováci na Slovensku teóriu Svätej Koruny?! - Zväz Rákócziho sa číni, sleduje voľkato, čo robia? Napriek medzivládnej dohode, že nebudú dávať peniaze deťom, ktoré sa zapíšu do maďarskej školy, oni to v Košiciach urobili...! a pod.

- Poznajú Slováci pravidelnú polhodinovú reláciu Határok nélkül (Bez hraníc) na MR1? Tam by sa všeličo dozvedel a všeličomu naučil. Kým tieto štvornice z maďarskej strany neprestanú, zatiaľ ani reči nemôže byť o priateľských vzťahoch medzi Slovákmí a Maďarmi. Nemožno žiť v 21. storočí, a v medzinárodných vzťahoch užívať maniere 19. storočia. To vedie iba k vyostreniu napätia a nie k priateľským vzťahom. Európa od nás čaká priateľské vzťahy a nie napätie! Čo nás znechucuje? Keď vidíme tú obrovskú rozpoltenosť na Slovákov a „Protislovákov“, keď vidíme:

- že SME, Pravda, Plus 7 dní, Listy, Új Szó..., v ktorých sa nadáva na všetko, čo je slovenské a národné, dostať všade, ale Slovenské národné noviny málokde, a niektoré pronárodné slovenské noviny na Slovensku aj zanikli!!!

- že Literárny týždenník musí zapasovať s finančnými ťažkosťami a vychádza už len dvojtýždne,

- že politológovia, novinári, „profesori“, „vedci“... hufne sa vyjadrujú hanlivovo o všetkom, čo je slovenské, Jánošík im je len obyčajný zbojník, pojem „starí Slováci“ ich rozčuľuje, degradujú historické fakty, na ktoré by mali byť hrdí... a pritom zastávajú často vysoké posty!

- že univerzitná mládež povinné čítanie má často v češtine, dabuje sa len do češtiny..., a zrejme aj preto táto mládež - češť výnimke - považuje za krajšiu češtinu ako svoj rodný jazyk!!! (Slováci! V Maďarsku sa pestuje nie odpor, ale láska k rodnému jazyku!).

- že slovenské médiá sa učia gramatiku slovenského jazyka od politikov maďarskej menšiny, píšú a hovoria o Segede (Segedín), Miškolci (Miškovec), pri ženských menách zanechávajú prechýľovaciú príponu -ová (videl som Edit Bauer...), atď. ...to nás ubíja, znechucuje. Slováci si musia dokázať urobiť poriadok doma, ak chcú, aby Slovensko malo v zahraničí rešpekt, aby bolo priateľské, aby tam žijúci Slováci mali byť na čo hrdí. Aj Maďari budú len také Slovensko rešpektovať, ktoré s nimi rokuje ako rovný s rovným. Nakoniec treba ešte poznamenať, že Slovensko by veľa pomohlo zahraničným Slovákom aj tým, keby sa jeho politici správali suverénne, keby slovenská spoločnosť v národných otázkach bola jednotná, proslovenská. To by predsia malo byť prirodzené. Terajšia vláda veľa urobila v tomto smere je dobre počut' v MRO o „tatranskom tigrovi“ Je dobre vidieť, že Slovensko je hospodársky prospešné, že čoskoro bude mať euro, čím by sa mohlo zaradiť medzi vyspelé európske štáty... Keď menšina môže byť hrdá na svoj materský štát, to ju pozdvihuje, posilňuje. Má to hádam väčší účinok, než milióny Sk. Chvalabohu, súčasná vláda robí na uvedomelých zahraničných Slovákov dobrý dojem, zdá sa, že ide správnym smerom. Aj ľudia na Slovensku to tak hodnotia, veď súčasnú koalíciu, keby boli voľby dnes, by volilo 70,1 % voličov! To je to, čo nám vracia nádej, čo nás predsia len uspokojuje.

Trianonu! Najväčšiu slovenskú dedinu Európy Maďari za krátky čas prerobili na svoje maďarské „Mesto vernosti“! Komlóšania dostali sochu Sv. Istvána, Sarvašania pomník stredú Veľkého Maďarska... Každá slovenská osada niečo dostala, ak inšie nie, nuž aspoň turula, alebo sochu hrdinov padlých za maďarskú vlasť, popísanú zmaďarizovanými menami miestnych slovenských obyvateľov. Maďari si suverénne stavajú sochy aj na Slovensku. Oni si tam postavili akúkoľvek sochu kdekolvek a kedykoľvek! Majú Arpáda v Čičove, Kossutha v Rožňave, Jánoša Eszterházyho v Búči, v Tvrdošovciach Sv. Istvána, v Košiciach Rákócziho, v Komárne Klapku... Ani neviem čo povie Európa, keď sa dozvie, že Slovensko má na svojom území trojmetrovú sochu jej niekdajšej pohromy - hunského Atilu?! Takú sochu nemá ani Budapešť! Turulov je na Slovensku habadej, len... len Slováci si nemôžu postaviť súsošie Sv. Cyrila a Metoda, patrónov Európy! Menšina im to nedovolí!!! Ani maďarský starosta Komárna Baštrnák týmto európskym kresťanom nedá ani piad' „svoje“ zeme! Je to asi svetová rarita, ktorá má miesto v Guinnessovej knihe rekordov!

Bolo by treba:

- Aby Slováci na Slovensku neboli naivní, aby si nemysleli, že skutočnú situáciu Slovákov v Maďarsku sa dá spoznať z oficiálnych hlásení maďarských orgánov. Ani z úst platených funkcionárov sa pravdu nikdy nedozvedia. Situáciu treba skúmať na mieste, tam sa treba presvedčiť, kto je odrodilca funkcionár, a kto rodu a národnosti verný - bez fúkie.
- Aby experti týchto dvoch štátov spoločne určili, čo obsahuje pojem „národnostná škola“ a takéto školy by mali dostať ako Slováci v Maďarsku, tak i Maďari na Slovensku.

- Aby si Slovensko konečne našlo spôsob, ako dostať slovenské TV-, rádiosignály, noviny k zahraničným Slovákom a prekonalo ich izolovanosť od materského štátu. Bolo by treba zriadiť aj zahraničným Slovákom niečo ako maďarské „Duna TV“.

- Pozrieť sa, prečo slovenské národnostné médiá v Maďarsku majú len 4-5-členné miniredakcie a prečo sú aj tie len tak mizerne zabezpečené a nesamo-

Generácie 20. storočia majú v pamäti kolosálne zločiny plynných komôr a otrasné zločiny gulagov, v ktorých zomierali milióny ľudí. Sme svedkami neslýchaných zločinov samovražedných teroristov v New Yorku, Madride, Londýne, v turistických hoteloch na Bali, či v Egypte, a na preplnených námestiach iných miest. Sme zhrození nad zločinným obchodom s deťmi na pornografiu či prostitúciu za stamióny dolárov. V genetickom inžinierstve sa pripravuje technická výroba detí mimo lásky manželstva a rodiny. Triesame sa pred možnosťami použitia jadrových zbraní rukami teroristov. Hrozbami zločinov nad ľudské rozmery sa zaoberajú najotvorenejšie hlavy našich čias. Taká je situácia nášho sveta.

Pápež Pavol VI., realista, typ mysliteľa a hlboko vzdelaný muž, prevrhol 15. 11. 1972 veriacich i neveriacich svojim príhovorom na verejnej audiencii v Ríme, keď prehovoril na tému zla a Zlého - na tému Zlého ducha. Začal otázkou: V čom spočíva najväčšie ohrozenie sveta? Všetkým účastníkom povedal: „Nebudte prevrpení našou odpoveďou.“ Novinárom povedal zvlášť: „Nepíšte o našich nasledujúcich slovách ako o zjednodušovaní alebo dokonca ako o niečom poverčivom. Pravda je taká: Jednou z najväčších potrieb Cirkvi i sveta je, že je nevyhnutné brániť ich proti zlu, ktoré nazývame Zlým duchom. To je skutočnosť. Svet bol stvorený ako dobrý: „I videl Boh, že je to dobré...“ - čítame v Biblii. To platilo aj o človeku, ktorého Boh stvoril ako „muža a ženu“, a to „na svoj obraz“. A predsa, v tomto dobre stvorenom svete je mnoho priam otrasného zla. Dnes zlo prevyšuje normálne možnosti človeka. To zlo ohrozuje národy, ohrozuje celé ľudstvo i celú našu planétu. Únosy ľudí, przenie dieťa, terorizmus, vydieranie celých vlád ultimátami teroristov, chemické, biologické, jadrové zbrane, nivočenie manželstva a rodiny, sexuálne zvrátenosti v umení, vo filme, v masmédiách a v konkrétnom živote - to všetko je zlo otrasných rozmerov.

My sa pýtame: Stojí za týmto zlom len sám človek? Biblia v knihe Genezis hovorí v grandióznom obraze o zlyhaní človeka, ktorý podľahol pokušeniu Zlého „byť ako Boh.“ Dôsledky pociťuje ľudstvo v celých svojich dejinách, v ktorých zlo presahuje bežné ľudské rozmery ľudského zlyhania. Človek chcel byť a chce byť stále „ako Boh“. To je diabolské.

Zlý duch nie je metafora. Je podľa Biblie osobná bytosť, stvorená ako anjel, ktorý pre svoje veľké dary zlyhal pýchou a postavil sa proti Bohu i proti človeku. Popri menách diabol, satan, zlý duch mu zostalo aj meno Lucifer-Svetlonos. Písmo hovorí o tom od knihy Genezis až po Ježišove slová apoštolom: „Videl som satana padať z neba ako blesk“ (Lk 10, 18).

Veľká svetová literatúra rozoberala mnohokrát do hĺbky i šírky biblickú udalosť pokušenia v raji a jej dôsledky. Tak urobil aj Imre Madách vo svojom veľkolepom diele „Tragédia človeka.“ V dráme uvádza scénu za scénu v priebehu dejín a ako umelec ponúka obraz za obrazom, ako pokušanie Zlého ducha pokračovalo cez celé dejiny vo všetkých národoch a takmer na všetkých miestach zeme. Sú to udivujúce scény.

Prvý obraz „Tragédia človeka“ líči scénu neba hneď po stvorení, ako anjeli spievajú chorál na slávu Božiu. Tu prehovorí Pán: „Len ty, Lucifer, samofúbo mlčíš. Na moju chválu nenachádzaš slova. Nepáči sa ti, čo som stvoril? Vrav!“

Lucifer odpovedá: „A čo sa mi má páčiť? Znáška hmôt? Tie hmoty v zopár hrudiach uhnetené, viažu sa teraz a či odpudzujú. A k vedomiu sa prebúdzajú v hmyze. Keď si to človek časom odkuká, v pracovni svojej urobí to tiež. Ty si ho vpustil k sebe do kuchyne a nestaráš sa, čo si to tam klochní. A prehliadaš mu, že sa cíti bohom.“

Čím je teda vlastne tvoja iskra v blate? Obrazom tvojom? Spotvoreninou!“

Pán na to hovorí: „Mne patrí úcta, a nie kritika.“

Lucifer: „Lenže to nie je v mojej pod-

state. Stojím, jak vidíš, všade, kde si ty. Hold ti mám vzdávať? Ja vidím do teba!“

Pán: „Všetko rozvraciaš!“

A Adamovi s Evou povie: „Všetko patrí vám, no tomuto stromu sa vyhýbajte! Tým zvodným plodom vládne iný duch. A smrťou zjádne, kto ich okúsi.“

Lucifer pozrie na dvojicu ľudí: „Čo ste tak střípli? Od týchto plodov vôbec nezomriete!“ A začne s návrhmi pokušania...

Tu z nebeského chóru zaznejú slová: „Beda, prebeda! Sú v pokušení!“

Lucifer dodáva: „Nič sa nebojte! Eva, len trhaj! Budete ako Boh! Budete poznať dobro i zlo. Vy ho stanovíte!“

Adam ukončí rozhovor: „Ja chcem byť veľký!“

V ďalších obrazoch „Tragédia človeka“ už Lucifer sprevádza Adama a Evu ako na povrázku. V Egypte vystupuje Adam ako faraón. Lucifer je jeho ministrom a vraví mu: „Nič sa neboj! Vládni silou! Každý človek túži po moci.“

Adam hovorí: „Stal som sa mocným a som ako boh!“

No davy poddaných sa vzbúria proti faraónovi. Lucifer mu ustráchanému posmešne hovorí: „Neboj sa, tvoj duch zhyne síce, no tvoje telo zostane žiakom ako múmia. Na nej sa zvrstvia zrná práchu. Za storočia ich bude zopár laktov, za tisícročia tvoje pyramídy. A v твоjich sadoch bude šakal vyť.“

V Aténach sa Adam stane tvrdým vládcem, Lucifer, jeho poradca, ho vedie do záhuby.

V Ríme sa Adam ako cisár vnára do požívačností a zvolie a rozleptáva mravy. Apoštol Peter pri tom zastóna: „Tu zem už zjalovela.“

Vo Francúzskej revolúcii vystupuje Adam ako Danton a reční po boku gilotiny proti všetkým „nepriateľom revolúcie.“ Reční s neslýchaným pátosom. „V mene slobody, rovnosti a bratstva!“ Gilotína stína stovky hláv. O nejaký čas zotne hlavu aj vodcom, hlavu Robespiera a Marata, keď už predtým bol zavraždený na ich príkaz aj Danton.

V obraze 18. storočia „v štáte - falange“ spravujú ľud vedci. Všetko je riadené ich vedou. Vedci určujú povolania občanov i zamestnania. Vyberajú mužom manželky a formujú deti. Odmeriavajú pri tom presné rozmery hláv a údov.

Riša, ktorá nie je národom ani vlasťou. To sú prežitky. Je to globálne spoločenstvo, spravované podľa vedy vedcami. Nijaké city ani umenie. Matky nespievajú deťom nijaké piesne ani uspávanky. Učia ich od malička algebru a vyšším rovníciam - vysvetľuje vedec Adamovi. Všetko sa riadi čírym rozumom. Aj vynikajúci ľudia majú pridelené povinné povolanie a prácu.

Platón tam pasie vo falange dobytok a nesmie nič písať.

Michelangelo má číslo 1372 a na výzvu dozorca sa pokorne hlási: „Tu som, prosím pekne! Robím nohy do stoličiek.“ Dozorca mu povie: „Pretože si ich ozdobil rezbami, pôjdeš do basy!“

Matky musia doviesť deti a ukázať ich šéfovi falangy.

Ten povie: „Preskúmaj, vedec, lebky týchto detí a podaj návrh na ich povolanie!“

Takto Lucifer zo storočia na storočie organizuje s Adamom život ľudí. Všetko zvrchované. Bez sentimentality.

Napriek hrôze takýchto postojov a praxe človeka, ktoré sú tu oddávna ako návrhy Zlého ducha, v priebehu dejín sa vynárali v literatúre jednotlivci, ktorí nielen prijímali pokušenia Zlého ducha, ale Zlého ducha priam zveľbovali.

Talianky básnik Carducci vydal zbierku básní - „Litanie na Satana.“ Český básnik J. S. Machar napísal knihu „Jed z Judey.“ A. Ch. Swinburne vydal rúhavú básňu „Before a Crucifix.“

Nietzsche v dielach Antikrist a Zarathustra zobrazoval „nového človeka“ bez Boha, ba proti Bohu ako nadčloveka. Ten má byť zmyslom novej zeme a nového sveta. Roztrieska tabule Dekalogu

a všetkého, čo s tým súvisí. Bude silný, bezohľadný a cynický. Nebude uznávať nijakú vyššiu silu a moc nad sebou.

August Strinberg - rovnako geniálny ako zlostný a nešťastný, písal knihy, v ktorých hazardoval so všetkým - s umením, vierou i filozofiou, spoločnosťou i vlastným životom. Vo svojich knihách tridsať rokov hanobil Boha, rúcal oltáre, kmásal etiku. Otrásne sú postavy jeho románov. Napokon kapituloval a začal to vyjadrovať, počnúc od diela „Majster Olaf“, cez knihu „Spoveď blázna“, až po knihy „Inferno“, „Legendy“ a „Pred vyššou inštanciou.“

Literárne knihy uvedených spisovateľov priam zveľbovali Zlého ducha. Iná literatúra sa zaoberala pôsobením Zlého ducha odlišným spôsobom. Čo do obsahu však nemenej otrasným.

Goetheho Faust v snahe zmocniť sa čo najplnšieho života upísal dušu Mefistovi. Mefisto, prestrojený za Fausta, prijíma nového žiaka a pýta sa ho: „Ktorú fakultu si zvolíte?“ Žiak odpovie: „Chcel

dvadsaťjedenročného muža a jeho priateľku pre satanistickú vraždu. Prepadi nevinného chodca a zabili ho nožom.“

V Česku sú satanisti tiež činní. Na cintoríne v pražských Olšanoch sa na náhrobných kameňoch objavili výzvy: Verte v Satana! K tomu číslo 666 a križ dolu hlavou. Polícia našla i „satanistickú svätyňu“. V Česku mali satanisti aj svojho „veľkňaza“ Big Bossa. V civile bol správcem počítačovej siete. Centrum českého satanizmu bolo v Brne.

Mravné zlo nepadá na národy z oblakov. Vchádza do života cez ľudí, cez konkrétneho človeka. Cez človeka a ľudí vchádza medzi nás aj zlo, ktoré nazývame diabolským. Biblia vystihla hneď na začiatku ciele tohto Zla a podstatné závery pokušiteľa. „Budete ako Boh, poznajúc dobro a zlo.“ To znamenalo: Vy sami budete určovať, čo je zlo a čo je dobro.

To robia ľudia dodnes. A v akých kolosálnych rozmeroch! Démonické sily sa zmocňujú jednotlivcov Pol Pota, Hit-

Redaktor Seewald v tejto súvislosti nadhodil kardinálovi Ratzingerovi aj celkový problém človeka: Je dost' dôvodov, aby sme označovali človeka za korunu tvorstva. Vynašli sme do 10000 rečí - jazykov. Spievame opery a hráme krásne symfónie, premeriavame diaľky vesmíru a prenikli sme do jadra hmoty a bunky. Ale človek je aj zakrvavený a premieňa svoj svet cez celé dejiny na bitúnok. Ide z vojny do vojny. Dnes sme už v krajnej a otrasnej situácii hrozby pre celú našu planétu.

Kardinál na to povedal: „Teraz ste naznačili celú otrasnú drámu človeka, jeho dejín i dneška - s jeho rozumom a slobodou, ale i s jeho zlobou a snahou - byť „ako Boh“.“

Druhý prvý človek - Kristus.

Zlyhanie ľudstva pri prvej porážke v pokušení pri „strome života“ nemalo byť podľa Biblie posledným stavom človeka. „Potomok ženy“, tak bolo prisľúbené, premôže raz Zlého ducha. Mal to byť akoby „druhý prvý človek“, druhý Adam, ktorý mal raz v druhom veľkom pokušení odmietnuť všetky satanové návrhy moci a slávy. Stalo sa to pri pokušani Krista na púšti (Lk 4, 1-13). Kristus energicky odmietol Satana raz navždy. Podľa Pisma porazil jeho spupnosť, nenávisť a zlobu neslýchanou oddanosťou Bohu i ľudom, a to celým svojím životom a najmä na Golgote. Zrodilo sa kresťanstvo a v ňom Kráľovstvo zachraňujúce svet. A naozaj. Čo by sa bolo stalo s Európou i s ostatným svetom bez Krista? Pri sťahovaní národov, Vandalov a iných barbarov bola tu už Cirkev, jej vynikajúci pápeži Lev a Gregor Veľký, ktorí krotili ešte i vodcu barbarov Atilu. Bola tu sieť veľkých benediktinských a iných kláštorov, ktoré učili naše pohanské národy novému životu podľa evanjelia. To bola mocná sila proti Zlému duchu. Žiaľ, definitívne víťazstvo nastane až ku „koncu čias“. No krotiacia sila, sila Božia, je tu a pôsobí medzi nami, v našich chrámoch, tradíciách, kultúre, v kresťanských sviatkoch a v kresťanskej láske. Bol tu Benedikt, Fran-tišek, don Bosco a sú tu ďalší. Nad zápasom so zlom sa v ich stopách, stopách Kristových mnohí zamýšľame a pomáhame premáhať zlo a Zlého.

verzity a do laboratórií genetického inžinierstva. Výsledkom je rozleptávanie morálky, manželstva, rodiny a výchovy. Výsledkom sú chemické a biologické zbrane, snaha vyrábať človeka.

V knihe rozhovorov redaktor Seewald povedal kardinálovi Ratzingerovi: Už siahnutie na plody „stromu poznania“ bolo otrasné. No Biblia sa hrozí ešte čohosi horšieho: „Len aby človek nesiahol priamo po 'strome života' a potom nežil naveky.“ Redaktor sa opýtal kardinála: Je týmto azda jednoznačne vymedzená posledná hranica? Začína sa za ňou s absolútnou istotou naše vlastné zničenie?“

Kardinál odpovedal: Tieto veľké obrazy zostanú nevyčerateľné a nikdy nebudú celkom preskúmané. Obsahujú stále ďalšie a ďalšie dimenzie. Keď vidíme, ako dnes ľudia začínajú disponovať genetickým kódom a robiť zo seba pánov nad životom a smrťou, ako si dovoľujú život nanovo premontovať a robiť aj z človeka akoby svojtvo stvorenie, aby človek neprichádzal na svet z lásky rodičov, lež ako produkt techniky, porušujú najhlbšie tajomstvo sveta a chcú byť „ako Boh“. Chcú formovať deti technicky montovaním génov podľa pohlavia, farby očí, nadania a pováh. Keď skupina vedcov roku 1999 prvý raz dešifrovala všetkých 24 chromozómov človeka, pričom jeden z menších chromozómov je zásobníkom okolo 30 miliónov dedičných informácií, povedala jedna zo zúčastnených v tíme vedcov reportérovi tieto slová: „No, poviem vám, bola to pekná práca.“

Redaktor k týmto slovám dodal: Medzi nami už žijú tisíce, možno státisíce ľudí, ktorých životopisy vôbec nie sú spojené s tradičným darovaním sa rodičom v láske, ale začali žiť ako vaječná bunka a semeno mamu materského lona. Jestvujú deti, ktoré majú vo svojom životopise tri matky: jednu, od ktorej pochádza vajíčko, druhú, ktorá vynesla zárodok po narodení, a tretiu, ktorá ho chce vychovávať. Mnohé deti majú otcov mŕtvych mnoho rokov pred matkiným pôrodom - z mrazničky. Čo sa to tu deje?

V Anglicku sa už vynorili aj prvé možnosti právnych sporov, komu takéto deti vlastne patria.

V Anglicku došlo medzitým aj k ďalšiemu otrasnému činu v genetickom inžinierstve. Britský parlament schválil 24. októbra 2008 možnosť výskumu hybridných ľudsko-zvieracích embryí. Významní ľudia označili tento deň za deň smrti, a za nepochopiteľné zneuctenie ľudského života. Vzdelanci, lekári, právnici a tisíce iných ľudí protestujú proti tomuto hanebnému činu.

KARDINÁL JÁN CHRYZOSTOM KOREC

Démonizmus

v literatúre a v živote

by som byť nesmierne vzdelaný, chcel by som obsiahnuť všetko, čo je na nebi i na zemi - vedu, prírodu i božstvo.“ A upíše dušu Zlému. Tak sa Faust, prometeovský symbol človeka, stáva symbolom titanizmu.

To, čo predpokladala literatúra, preskočilo postupne do životnej praxe. Prišiel nacizmus, prišiel Hitler, cynickí esesmani, pre ktorých zabíjať Židov, Poliakov a iných ako bezcenných bolo už samozrejmosťou.

Od sebeckého titanizmu proti Bohu bol už len krok priamo k satanizmu. Nakoniec splynuli. Satan zdvihol kedysi protizástavu proti Bohu a vyhlásil, že chce byť „ako Boh“. To sľúbil aj človeku. Pôvodne mal meno Svetlonos - Lucifer. Meno Lucifer mu zostalo, ale obsah sa zvrátil na negáciu. Lucifer sa premenil na Satana - Zlého ducha. No vplýval ďalej na ľudí a získaval ich. Časť modernej literatúry pomáhala šíriť satanizmus takmer bez rozumu. Vychádzali ďalej knihy ako „Čierna omša“, či „Synagoga satana“.

Jeden z najostrasnejších obrazov satanskej perverzity ponúkol J. K. Huysmans v románe „L'á Bas - Tam dolu“. F. X. Šalda nazval tento román „básňou ľudskej perverzity“.

Zvrátenosti, s ktorými sme sa kedysi stretali v literatúre, stávajú sa dnes skutočnosťou v dennom živote. A nie je ani potrebné odhadovať, o čo vlastne ide. Jednotlivci a skupiny, ktoré sa dali do služieb zvrátenosti, vystupujú dnes už pod plným menom - nazývajú sa priamo satanistami. Za satanistické sa hlásia mnohé hnutia, až po hudobnú oblasť, ktorá tu zohráva významnú deštruktívnu úlohu. Roku 1969, tri roky po založení prvej tzv. „satanskej cirkvi“ v San Francisku, keď bola vyhlásená „éra vyzývania satana“, začal vystupovať na verejnosti kult satana aj v oblasti hudby. Začala vystupovať anglická hudobná skupina „Black Sabbath - čierny sabat.“ Išlo o druh rockovej hudby, doplnenej tzv. „čiernou omšou“ a vyzývaním diabla.

Diali sa aj iné veci. Právnik Ben Mills v štáte Georgia USA žaloval najvýstrednejšieho heavymetalového hudobníka Osbournea, ktorý na javisku odhrýzal hlavy živým kurčatám. Žaloval ho za text jeho piesne „Suicide Solution“ (Riešenie je samovražda), ktorý mohol byť príčinou samovraždy 16-ročného Michaela Wallera roku 1986.

Hrôz bolo, pravda, omnoho viac a stále sa množia. Podľa správy z Washingtonu z 25. 9. 1999 tridsaťšesťročný Jay Scott podpálil do 50 kostolov. Pred súdom sa priznal. V jeho byte našli satanistické spisy. Roku 2003 odsúdil súd v Nemecku v Neubrandenburgu

našich intelektuálov (A. Červeňák, J. Tužinský, M. Ferko, D. Hajko, R. Michalko). Je nabitá podnetmi, prenikavými pohľadmi a analýzami. Je to vynikajúca antropológia v malom.

Prof. A. Červeňák tu napísal, že strašný duch sebazničenia predložil Kristovi tri ponuky ako pokúšenia. Boli to ponuky strašného Ducha zla. O chlebe, slobode a sláve. Kristus tieto ponuky odmietol. Zápas s týmito tromi problémami vyplňa však celé dejiny človeka. Kristus odmietol premeniť kamene na chleby. Ponúkol slobodu od hriechu... Ale práve boj o chleby, aj za cenu slobody, bude obsahom dejín a trvalou skazou človeka.

Ďalší náš hlbavý mysliteľ na záver svojich sond do Dostojevského „inkvizítora“ hovorí o hlbkách vnútorného sveta človeka, ktoré priam závrtným spôsobom odkrýval Dostojevskij. Človek podľa neho, najmä ak verí v svoje veľké duchovné povolanie, vie dosahovať neslýchané výšky ducha. Ale človek sa vie aj prepadať do najhlbších hlbok zla. O tom vždy zostáva človekom, či už v tichom pokoji ľudskej veľkosti, alebo zmietaný a drvený výčtkami zo zla, ktoré pácha. „Z priestoru ľudskej nemohy nikto odkráčať“, napísal J. Tužinský. A dodal: „Človek, či už ateista, alebo rigorózne veriaci, je bytosť metafyzická.“ V súvislosti s „inkvizítorm“ ten istý autor dodáva: „Zdá sa teda, že najcharakteristickejšou črtou dnešného človeka je opäť v súlade s posolstvom Dostojevského poémy: Zlyhanie!“

„Veľký inkvizítora“ Dostojevského je stále v pozornosti sveta. Prof. Červeňák o tom uvádza: „Existuje zlo malé, stredné a veľké, možno až kozmické. Existujú malé a veľké inkvizítory na miestnej, štátnej, svetovej a možno až celoplaneťarnej úrovni. Dostojevskému išlo o podstatu. Jeho genetické predpoklady, epilepsia a citová exaltovanosť mu poskytovali situácie, z ktorých akoby videl na dve strany bytia - pred i po človekovi. Dostojevskij videl súčasne a hlavne budúci rozpad života, smerujúceho k živočíšnosti. Veľká literatúra v ňom predbehla dobu. Veľký inkvizítora chcel dať chlieb, chcel nakŕmiť a zotročiť. Veľká literatúra však nachádzala riešenie vecí človeka predsa len „nad žalúdkom“. Dnes? Postmoderná literatúra už iba zotročuje. Veľký inkvizítora Dostojevského ešte bojoval proti zlu a zachraňoval dobro. Moderná literatúra si už dobro a zlo ani neuvedomuje. Lenže tým sa mení na protiumenie, život mimo dobra a zla - jenseits von Gut und Bose - mení na skazu.“ Dostojevskij na to upozornil priam výbuchom svojich literárnych diel. Preto napísal aj podnetmi nabitú „poému“ Inkvizítora.

F. M. Dostojevskij vo svojom ďalšom románe „Bes“ či „Diablom posadení“ rozviedol život „jenseits von Gut und Bose“ v duchu anarchistov, ktorí poprelí všetky morálne zákony človeka. Jeden z anarchistov v románe vyhlasuje: „Urobím taký otrasný zlý čin, že si nad ním budú ľudia tisíc rokov odplúvať!“ Dostojevskij zhrnul výsledok takého života podľa šialených projektov do vety: „Ak raz vznikne v nejakom veľkom spoločenstve, národe či štáte, život bez Boha, vznikne taká tma, čosi také neotesané, že sa celá stavba zrúti pod ťarchou ľudského preklínania.“ Dve takéto stavby sa v 20. storočí takto zrútili - v nacizme a komunizme. Pod ťarchou ľudského preklínania.

Ďalším veľkým spisovateľom s témou o pôsobení satanského zla v súčasnosti je Michail Bulgakov. Vo svojom románe „Majster a Margaréta“ popisuje život, jeho atmosféru a činy v ZSSR. Sám neprežil ani Solovky, ani iné sovietske gulagy. Ale vibrácie zla, ktoré šírili vtedajší režim, vnímal podľa recenzentov neobyčajne živo. Svet, v ktorom žijú hrdinovia jeho románu, je podľa nich Reaganova „riša zla“. A postava Wohlanda, zjav Zlého ducha, ktorý sa objavuje všade, určuje všetky pravidlá hry života.

Podľa recenzentov hlavnou témou Bulgakovho románu je všeobjímajúci strach - vtedajší „denný chlieb Rusov“. Strach ako skutočná zbraň hromadného

ničenia, ktorého dôsledkom bola potom tzv. chandra - záhadná choroba duše človeka, ktorá sa takmer nedala prekonať.

Zlý duch dnes?

Nakoniec si možno položiť otázku priamo o dnešku. Prejav diabolského zla poznáme konkrétne zo súčasného života. Literatúra sa preto k téme diabla a jeho satanského pôsobenia vracia znova a znova. Uverejňujú sa zaujímavé literárne texty. Čítal som medziiným aj text škan-dinávského autora z roku 1989. V texte sa nachádzal aj literárne spracovaný motív rozhovoru s „veľvyslankyňou pekla Kajsou Andersenovou“ o pôsobení satanských síl v dnešnom svete. Podám z neho s istými úpravami to najpodstatnejšie.

Literárny príbeh sa otvára konštatovaním redaktora, že rozhovor „nebolo ľahké začať“. Obyvatelia pekla sú vraj príliš vážni a príliš inteligentní pre nejaký humor, či pre nejaké všedné pletky. A nie sú vraj navyknutí na nijaké priateľské pose-denia. Humor sa vraj naučiť jednoducho nevedia. To vedia len krehkí smrteľníci.

„Nikdy mi nezišlo na myseľ“, začína rozhovor redaktor časopisu, „že by vo vašom Oddelení stratégie boli aj ženy. Vždy som si myslel, že nie sú tak vystavené diabolstvu ako muži“ - povedal redaktor veľvyslankyňi. A pokračuje:

„Vyslankyňa Kajsa pôsobila dojmom príjemnej dámy, lebo mi zaďakovala, že nezačínam nejakým z bežných vtipov, ako napríklad: „Máte tam dolu aj vlny horúčav? Kúri sa u vás na plnú paru? Alebo: Ako sa u vás páči Stalinovi? Hrá karty s Hitlerom?“ - a podobne. To si veľmi cenila.“

Redaktor rozhovoru poznamenáva: „Na moje počudovanie, že ako žena má takú vysokú funkciu medzi démonmi, len chladno s miernym úsmevom prehodila: „Nič zvláštne! My ženy tu máme dobré postavenie dávno pred vašimi feminizmami na zemi. Aj to ste odkukali od nás. No aj tak gratulujeme vám! Len sa čiňte!“

Začal som novinársky dosť tvrdo, píše redaktor: „Ziaľ, vy viete rúcať, ale neviete stavať.“ Veľvyslankyňa Kajsa na to povedala vecne: „Mohla by som vás oboznámiť s dokumentom o našej politike. Rada by som komentovala trocha aj vývoj diania u vás vo svete. Môžete položiť otázky, prípadne komentár - pripomienky.“

Potom veľvyslankyňa pokračovala: „Tak k našej politike: Nie sme sentimentálni. Nežasneme nad prírodou. Celý vesmír sme odhalili ako to najnezmyselnejšie zo všetkého. Viem, čo hovorím. Viete si predstaviť to sielstvo - postaviť také gigantické lešenie vesmíru len pre zrno piesku, pre Zem, kde sa potom objaví hemžiaca sa život, a z toho všetkého to najhoršie - človek?! Najhoršie! A smiešne! Toto všetko nekompromisne nenávidíme! Aj vášho Boha, ktorý za tým stojí! Naším cieľom je riša čistej inteligencie, riša čistého rozumu!“

Ďalšia vec: Je naskrz jasné, že človek nie je zrelý pre slobodu. Ak má možnosť, volí si na 95% to, čo chceme my. Stačí niekoľko generácií vašej slobodnej voľby - a vaša nafúknutá kultúra je na dne! A to sa stane rýchlo. Čím viac možnosti voľby vaša kultúra má, tým rýchlejšie sa zrúti. Ľudia mohli zostať radšej lovcami. S technikou, strojmí, vedou a masmediami im to už tak hladko nejde. Chceli ste sa stať dokonalými. Pekne!

Stali ste sa so svojou planétou smetiskom vesmíru! Zamotali ste sa s ideami zodpovednosti, práva, demokracie, náboženstva, modlitby - a to je zmatok. My uznávame rozum a zákon. V rozum veríme, ale neveríme v nijaké evanjelium. Bez sentimentality! Vy sa chcete vymknúť z prírody. Ja dávam prednosť tigrovi pred sviätcom! My nenávidíme váš život. Vy sa dnes smežete z pekla, ale podľa nás peklo je mať s vami vôbec niečo dočinenia. Niektorí z vás vyhlasujú, že sú ateisti, a tým potvrdzujú nezmyselnosť vesmíru. Niekedy veria, že je to ve-da, a nie viera. Ale pritom bojujú za udržanie tohto vášho odporného života.“

Redaktor napísal: Opýtal som sa veľvyslankyne Kajsy: „Akú metódu potlačania tohto života pokladáte zo svojej strany za najlepšiu?“

Veľvyslankyňa odpovedala: „Neprezradím nijaké tajomstvo: Človek

zia! Našťastie! S ľuďmi sa dá podľa všetkého predsa len čosi dosiahnuť!“

Redaktor sa veľvyslankyne nečakane opýtal: „Cirkev sa vzpiera týmto postojom. Je v tom celkovo vašim protivníkom, i keď sa ocitá niekedy v paľbe útokov. Ale v mnohom zápasí odhodlane, i keď platí za to mučeníkmi. Mohli by ste povedať, či sa vám darí aj práca s cirkvami?“

Veľvyslankyňa odpovedala: „Budete prekvapení mojou odpoveďou: Darí. A niekedy priam vynikajúco. Niektoré náboženstvá podporujú apatiu svojich veriacich voči životu. V iných sa rozmáha fanatizmus, že v mene viery zabíjajú „neveriacich“ aj za cenu samovraždy na tele s výbušninou. V niektorých cirkvách veria veriaci, ba i kňazi len napoly alebo na štvrt - čo nám veľmi vyhovuje. Zatiaľ sme spokojní.“

Redaktor prerušil veľvyslankyňu Kajsu Andersenovú otázkou: „Podme ešte k hlavnej veci.

Čo si myslíte o celkovej situácii v našom svete? Ocitneme sa, ako ste naznačili, na ceste k rozkladu? Zničí nakoniec človek sám seba i Zem?“

Odpovedala: „Na tej ceste už ste! A poriadne ste pokročili. Darí sa vám! My pracujeme podľa dvoch stratégií: nadduchovna a podduchovna. V Indii to dvíhame k prvému a širíme: nestarajte sa o svoj telesný život! Nestojí za to, tá hlna! Váš duch je dôležitý. Joga je viac než chlieb či ryža. Ide nám to! Na Východe sme podporili kultúru, ktorá si neveľmi cení svet a život. Biologický život je vôbec utrpením. Nero-bia si preto starosti, nečakajú veľké sociálne reformy, ani demokracia im mnoho nehovorí. Prežívajú tak už tisícročia. Majú jogínov, veľa znesú. Stačí im, keď majú kosti potiahnuté kožou a sú spokojní. Nachádzajú v tom aj šťastie.“

Na Západe je to inak. Vy sa zapodiebate dobrom a krásou. Pletie sa vám do toho

Cirkev. Nám vcelku vyhovuje, že sa modlite: Priď kráľovstvo tvoje, bud' vôľa tvoja... No kokiaľ ide o vašu Zem, poriadne ste ochladli. Vaša politika je našťastie inde, aj vaše súdniectvo, aj vaše hospodárstvo. Zem sa vám pritom pod nohami poriadne zohrieva. Ste hospodársky a finančne vecne nemilosrdní k pralesom v Brazílii a inde. Rabujete ich, aby ste mali peniaze na autá. Zistili ste, že chodiť autom je ľahšie ako chodiť pešo. Najmä, keď sa veľmi ponáhľate. Vezie vás benzín, z ktorého idú do vzduchu plyny. My to s nádejou sledujeme. Ale ešte dýchate. Pre deti a vnukov možno vynájdete masky. Aj na tom sa čosi zarobí. Vyznáte sa v technike, vo výrobe a v narábaní s peniazmi. Vcelku ste už pomerne slušní pragmatiči, to môžete povedať. Pokiaľ ide o vašu kultúru rozumu, krútili ste sa v novoveku prídloho okolo otázky pravdy a užitku. Pomohli sme vám, aby sa presadil užitok. Dali ste si povedať. A tak sa vaša kultúra postupne stáva triezvou a podduchovnou. Odmietli ste špekulácie o Prvej príčine či o Bohu, zjednodušili ste svet a jeho evolúciu na náhodu. Ne-lámte si hlavy, ako vzniklo oko, srdce či plúca človeka. Náhoda vám vysvetľuje všetko, takže nemusíte vysvetľovať nič. To je praktické. Tak vám zostáva čas na laboratória - vyrábate nové hmoty, nové mydlá, kozmetiku, nové odevy i konzervy. A v tom zhone výroby, reklamy a obchodu zanikajú našťastie všetky otázky dobra a zla, zaniká náboženstvo, zbytočné otázky etické - to sú úplne zbytočnosti pri objavovaní nových chemických reakcií a výrobkov vzácnnej kozmetiky. Odstráňte filozofovanie a ontológiu o Prvej príčine a o Bohu je náš hlavný čistiaci a deratizačný cieľ a prostriedok pre vás na Západe. A účinkuje medzi vami spoľahlivo!

Podľa nás je to vynikajúce. Načo vám je na meranie dobra a zla nejaký meter a morálka, o čom ste sa handrkovali storočia. Prestali ste merať, lebo niet čo a čím. Žijete podľa múdrej zásady - bez ohľadu na dobro a zlo. Poznate to Zaratustrovo: Jenseits von Gut und Böse. - To je podľa nás rozumné. Začali ste najväčšiu revolúciu na svete - utvorenie sveta a života bez určovania jeho ceny! Podľa nás to sedí! To je revolúcia väčšia než neolitická, radikálnejšia než priemyselná, nehovoriac už o bezvýznamných revolúciách americkej, francúzskej či ruskej. Váš svet a život bez ceny sa už nebojí ničoho - rozum tu nemá čo rozhodovať a komplikovať. V tomto možno pretromfnete aj nás. Určite pretromfnete Danteho vízie. My sme hlboko. To bude ale paráda, keď vy budete ešte hlbšie pod nami. Robíme zatiaľ dobrú spoločnú robotu! Názov pre to hlbšie potom spolu vymyslíme. Ale tešíme sa!

Vy ste už opustili esenciu a uznávate len existenciu. Veľmi nám to vyhovuje. Máme veľmi radi jednoduchosť a prázdno! Nakolko sa my démoni pamätáme, ľudstvo malo dva možné ciele: to, čo pomíňa, a to, čo trvá. To hovorili Gréci: Pomínuteľné bolo telo a hmota, trvalý bol duch. Jestvovalo teda profánne a posvätné. Vy ste vec náramne múdro zjednodušili. Posvätné ste poslali do výslužby. Blahoželáme vám! Všetko je u vás teraz omnoho prehľadnejšie a pragmatičejšie! Na čo je nejaký ontologický základ práva? Prírodný zákon a právo - to boli povery. Máte parlamenty, tie vydajú zákony, či budú nenarodené deti žiť, alebo žiť nebudú. Máte na to vedu a kliniky. To je jednoduché. Aké Desatoro? Reťaz pre vašu slobodu? Máte byť otrokmi? Alebo si sami rozhodujete, čo je dobré a čo zlé? Majte len aj ďalej odvahu! O krátky čas nebude rozdiel medzi počítačom a človekom. Počítač síce nie je produktom hmoty, ale dielom rozumu. No je to parádny vynález. A dáva vám podnety a dvíha odvahu. Pamäťou vás už prevyšuje. Aj rýchlosťou reakcií. Budete žiť napodobňovať počítač! Počítač vám bude vyberať aj partnerov do manželstva. A tisíc iných vecí. Nahradi aj umenie a city. Potrebujete len múdreho superprogramátora. Ak nás požiadate - sme k dispozícii!“

Veľvyslankyňa Andersenová potom dodala: „Neviem, či chápete tento náš spôsob myslenia. My sme naň hrdí. Vy na Západe budete zatiaľ ešte vodcami sveta. Nejaký čas. Inde vo svete bude núdza. Vyhľadovani a umierajúci ázijských a afrických krajín budú ešte nejaký čas úkosom pozorovať vaše televízory a ich seriály o luxuse, o smotánkach, celebrítach, o vašej odvahu rúcať hrady morálky a iné tabu. Budú so zatajeným dychom pozorovať vašu odvahu v hodovaní i v sexe - vo filmoch, na obrazovkách, v časopisoch i v praktickom živote v prostitúcii či pedofílii, aj na internete. Je tu síce háčik - bude v nich rásť závisť. A treba rátať aj s tým, že aj nenávisť. Samovrahovia z Východu vás začnú určite prví nenávidieť a budú sa odpaľovať s výbušnami okolo pása - na vašich dovolenkách, v luxusných hoteloch či v luxusných obchodných domoch, ale i vo vlakoch a na námestiach. Máte všetko predsa nejakú políciu! A tá bude všetko a všetkých denne preverovať. A ak budete mať pod kožou časom čipy, všetko bude na štvorcový meter sledované a zabezpečované! Aké teda strachy!“

Redaktor veľvyslankyňi položil ešte jednu otázku: „Mal F. M. Dostojevskij pre svoje knihy informácie priamo od vás? Alebo bol len náramne predvídač?“ - Veľvyslankyňa dve sekundy mlčala. Potom povedala: „No comment.“ Potom však predsa dodala: „Ani my všetko neprezrádzame.“

Veľvyslankyňa sa pritom kovovo zasmiala démonickým smiechom. Ako keď sa na brúske brúsi oceľová dýka.

Pavol VI. v príhovore 15. novembra 1972 vedel čo hovorí, no dodal aj slová, ktoré o niekoľko desaťročí opakovaj aj slovenský pápež: „NEBOJTE SA!“

Žarnov pri obrane pravdy

V utorok 18. novembra sme zažili v štúdiu Divadla Jána Palárika v Trnave slávnosť na počesť barda slovenskej literatúry Andreja Žarnova ako pripomenutie jeho 105. narodenín. Prezentácia Zborníka o živote a diele univerzitného profesora MUDr. Františka Šubíka, ako sa básnik Žarnov volal v občianskom styku, bola vlastne dôstojným zavŕšením jeho storočnice. Veď obsahom zborníka sú aj mnohé príspevky, ktoré odzneli na kolokviu k nedožitým 95. narodeninám básnika v Kuklove r. 1993, ako aj spomienky, ktoré boli napísané pri príležitosti jeho storočnice o päť rokov neskôr. Pokým však nevyšiel zborník, ako by všetky jubilejné podujatia neboli stále zavŕšené.

Prezentácia sa konala v priestoroch, kde v roku stého výročia narodenia básnika si diváci mohli pozrieť hru Hodiny anatómie doktora Šubíka, ktorú napísal a režíroval Michal Babiak. Posledné podujatie pripravila známa trnavská kultúrna pracovníčka a spisovateľka Margita Kániková. Spoluorganizátormi podujatia boli: Trnavský samosprávny kraj, Mesto Trnava, Divadlo Jána Palárika v Trnave, Únia slovenských spisovateľov, umelcov a kultúrnych tvorcov žijúcich mimo územia Slovenska, LIBRI HISTORIAE, občianske združenie, ktoré spomínaný zborník vydalo a Hnutie kresťanských pedagógov Slovenska.

Ako v sprievodnom slove vyjadrila autorka scenára, na básnikovom pseudonyme „Žarnov“ sa potvrdilo, že toto meno sa stalo pre mladého lekára, ktorý začínal svoju prax práve v Trnave, osudovým. Boh si ho otestoval medzi dvoma mlynskými kameňmi a dnes s odstupom času môžeme povedať, že z tejto skúšky vyšiel víťazne. Po celý svoj život zostal verný svojej otčine, aj keď ju fyzicky stratil. A stratil ju preto, že zostal verný pravde. Ako člen medzinárodnej komisie pre vyšetrovanie zločinov komunizmu ocitol sa počas vojny pri otvorených masových hrobách v Katynskom lese, kde bola povraždžená časť z 20 000 poľských dôstojníkov a národnej inteligencie po rozdelení Poľska medzi dva totalitné štáty: nacionálno-socialistické Nemecko a bolševické Rusko. Keď sa dvaja prefikani diktátori rozkmitrili, resp. keď Hitler predbehol Stalina a napadol Sovietsky zväz, objavili tieto masové hroby a nacisti si dali veľmi na tom záležať, aby ukázali, že tieto masové vraždy sú dielom ich spojencov pri delení Poľska. Po prechode frontu NKVD Františka Šubíka na Slovensku nezastihla, a to mu pravdepodobne zachránilo život. Spolu s členmi slovenskej vlády bol vydaný orgánom ČSR a do konca roka 1947 zatvorený. Keď sa konečne vrátil domov, očakávalo sa od neho, aby tak ako väčšina členov lekárskej komisie, aj on odvolal svoje svedectvo a prisúdil katynské masové vraždy nacistom. Lenže kto poznal Dr. Šubíka, vedel, že také čosi nikdy neurobí. Preto bol opäť po februári 1948 v ohrození života. Začiatkom roku 1952 podaril sa mu s rodinou a ďalšími útek cez rieku Moravu, aby nakoniec zakotvil v USA, kde pôsobil ako významný lekárske odborník do konca života.

Sprievodné slovo k literárnemu pásmu, ktoré pripravila pa-

ni Margita Kániková, prednášala Mária Miháliková. Autorka nám priblížila aj literárne dielo, ktoré Andrej Žarnov vytvoril v zahraničí. V podaní herca Divadla Jána Palárika v Trnave Braňa Bajúsa mohli sme počuť jednu z najkrajších Žarnovových básní, aké boli vôbec o vyhnanstve napísané - Slovenský žiaľ. Medzi divákmi taktiež zarezovalo jeho spoločné recitovanie básní zo zbierky Mŕtvy s osemročným Miškom Bilíkom zo Základnej školy Angely Merici v Trnave. Básne v spomínanej zbierke napísal Andrej Žarnov po smrti svojho osemročného syna Ivana. V zahraničí vydal zbierku Preosievač piesku ako aj preklad Váženskej balady Oscara Wilda a Danteho Pekla (v spolupráci s M. Pažitkom) a prebásnený výber Hollého poézie Hlas matky Tatry.

O tom, ako sa rodil zborník k storočnici A. Žarnova, oboznámil účastníkov jeho zostavovateľ a vydavateľ Dr. Jozef Rydlo. Kurióznym na celej záležitosti je to, že dielo vyšlo nie s podporou MK SR, ale s podporou Poľského inštitútu a sponzora Jozefa Šoltésa zo SRN. Poliaci nezabudli na to, že obhajovali pravdu o genocíde ich národa, ale rodné Slovensko ani vo svojom vlastnom štáte nevedelo schváliť grant na vydanie tohto diela. Takto sa nedá budovať národná jednota, najmä nie vo vzťahu k takým osobnostiam slovenského exilu, ktoré udržiavali po desaťročia komunistického režimu na Slovensku ideu národnej samostatnosti a dôstojného slobodného života. Je to smutné svedectvo o našej malosti najmä v čase, keď tak tomu vonkoncom nemusí byť!

EMIL VONTORČÍK

Štefan Hlaváč

Jedenásteho februára tohto roka uplynulo 25 rokov od smrti katolíckeho kňaza Štefana Hlaváča a 23. decembra si pripomenieme 105. vý-

váženie a tretie začínajúce jeho prepustením na slobodu 17. septembra 1954. O tomto období sa vyjadril takto: „Tretie dejstvo života som začal podobný biblickému zobrať Lazárovi. Telo mám pokryté vredmi, páchnu mi z úst pre rozkývané, porušené zuby, oči mi hnisajú, som bez zamestnania, odkázaný na milosrdenstvo iných. Som však bohatší ako Lazár. Zobrať nemusím, prinášajú mi. Keď mám nejaký obnos, posielam ho na prokuratúru do Košíc. Mám tam dlžobu 6500 Kčs za to, že ma držali vo väzení...“ Autobiografické záznamy, v ktorých opisuje „tvrdé cesty svojho života“ i svoje videnie sveta však zrazu rokom 1955 končia, a to bez záveru či vysvetlenia.

O ďalších rokoch Hlaváčovho života píše jeho bývalý žiak Štefan Halás v knihe Profesor Hlaváč (Tr-

Príkladný kňaz

roče jeho narodenia (23. 12. 1903 Budapešť - 11. 2. 1983 Prešov). V Lexikóne katolíckych kňazských osobností Slovenska (Bratislava, Lúč 2000) je predstavený ako stredoškolský pedagóg a trpiteľ za vieru, ďalej sa o ňom dočítame, že bol horlivým a nebojácnym kňazom, veľkým ľudomilom a priateľom mládeže.

Cenným zdrojom informácií o Hlaváčovom živote je jeho vlastný životopis, ktorý vyšiel v dvoch vydaniach pod názvom Po priamych cestách (2. vydanie - Trnava, Spolok svätého Vojtecha 1990). V predslove z pera Antona Hlinku sa píše: „Kniha má mimoriadny význam i bez brilantného literárneho výrazu, lebo odkrýva osobnosť vysokých ľudských kvalít, vystupujúcu na stále sa meniacej kultúrno-náboženskej, ale najmä mocensko-politickej scéne. Čitateľ má možnosť vidieť a obdivovať človeka, ktorý od mladosti kráčal po priamych cestách a ktorému bol cudzí každý úskok, klam a podvod už povahovo a na základe úprimného kresťanského presvedčenia.“

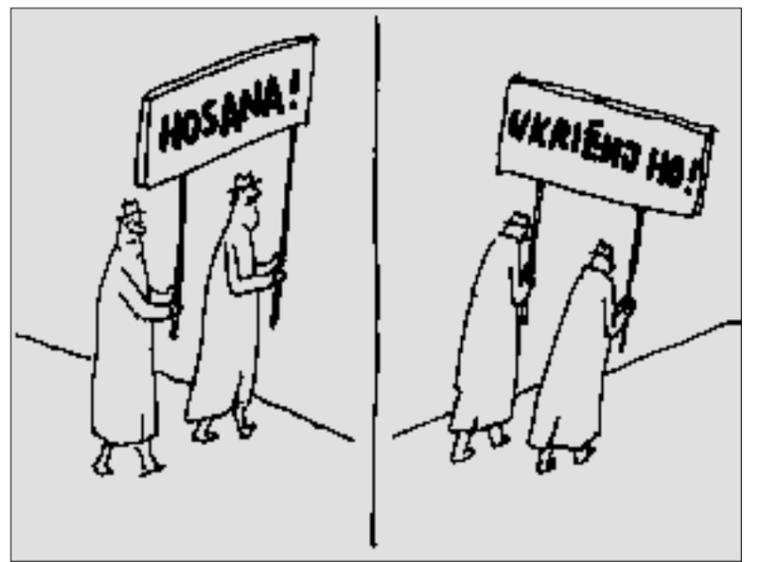
Kniha vyšla v pomerne veľkom náklade a stretla sa s mimoriadnym záujmom. Štefan Hlaváč v nej rozdelil svoj dovtedajší život do troch dejstiev. Prvé od narodenia po primície, druhé od pôsobenia pri oltári až po nespravodlivé odsúdenie a

nava, Spolok svätého Vojtecha 1996) a dokresľuje tak aspoň sčasti portrét tohto vzácneho človeka. Po prepustení z väzenia strávil viac ako tri roky v Kubrej, dedinke pri Trenčíne, kde prežil aj detstvo. Bol nedobrovoľne mimo pastoračie, sledovaný štátnou bezpečnosťou, izolovaný a zastrešovaný.

Práve toto obdobie nanútenej nečinnosti, keď nemohol vyvíjať pastoračnú ani pedagogickú činnosť, priviedlo ho k písaniu životopisu. Hoci bol skromný a nerád o sebe hovoril, počas troch rokov, keď mu nedovolili verejne pôsobiť, usporiadal si staršie zápisky i spomienky, aby čo najlepšie využil svoj čas.

Až koncom roka 1957 dostal Štefan Hlaváč štátny súhlas na výkon kňazskej služby. Stal sa farárom v Hermanovciach na východnom Slovensku, kde potom pôsobil až do svojej smrti. Svoj dušpastiersky program nazval príznačne „drôtovaním hrdzavých duší“. Ako sa vyjadrujú pamätníci, bol to človek svätého života, príkladný kňaz, skutočná osobnosť. Bez zveličenia možno o ňom povedať, použijúc slová známej modlitby na obetovanie dňa, že dával a nepočítal, bojoval a nedbal na rany, pracoval a netúžil po odpočinku, obetoval sa a nečakal odmenu, chcúc iba plniť Božiu vôľu.

JÁN MARŠÁLEK

Kresba: Andrej Mišanek

Kolektív autorov vedený
Petrom Dubovským SJ
Komentáre

k Starému zákonu

1. zväzok

Genesis

Teologická fakulta

Trnavskej univerzity

a Vydavateľstvo Dobrá kniha
Trnava, 2008

Veľkých vydavateľských knižných projektov je na Slovensku ako šafranu. Najst' na to dostatok dôvodov je veľmi ľahké a nie sú to vždy len peniaze. Najst' odvahu pustiť sa do nejakého veľkého projektu, to je oveľa ťažšie. Pre mnohých z nás je veľkou radosťou, že odvažujeme na rozbehnutie projektu Komentáre k Starému zákonu sa našla. Našla ju v sebe mladšia generácia slovenských biblistov, z ktorých viacerí sú laureátmi akademických titulov prestížnych zahraničných univerzít, podstatná časť z nich študovala na svetoznámom Pápežskom biblickom inštitúte v Ríme. Podujali sa ponúknuť slovenskej verejnosti rozsiahly cyklus knižných komentárov k Starému zákonu. Zámerom je pripraviť na vydanie samostatný zväzok venovaný každej rozsiahlejšej starozákonnej knihe, menšie knihy budú združené do spoločných zväzkov.

V týchto dňoch dostáva slovenská čitateľská verejnosť do rúk zväzok z názvom Genesis. Dielo je výsledkom štvorročnej práce pomerne veľkého autorské-

Kniha Genesis

ho kolektívu. Ide o komentár k prvej biblickej knihe.

Publikácia spĺňajúca vysoké odborné kritériá je svojou štruktúrou rozčlenená na päť častí.

Úvod každej kapitoly tvorí nový preklad pôvodného hebrejského textu Biblie doplnený prekladom starovekého gréckeho textu.

Po prekladoch nasleduje náročný filologický rozbor state, zaujímavý najmä pre znalcov biblických jazykov. Pre neodborníkov bude zaiste obohacujúce objavovať, akými jazykovými nuansami disponovali staroveké jazyky pre zachytenie takých nezachytiteľných skutočností, ako je vzájomný vzťah Boha a človeka.

Najrozsiahlejšiu časť každej kapitoly tvorí samotný komentár. Verš za veršom, niekedy slovo za slovom sa autori usilujú vysvetliť skutočný zmysel neraz veľmi komplikovaných, až záľudných biblických formulácií vo svetle modernej historickej, literárnej, archeologickej, teologickej a sociologickej vedy.

V časti nazvanej kompozícia dostane čitateľ možnosť nazrieť na komentovanú stať z nadhľadu, odhaliť zámer inšpirovaného autora, vidieť text v širokých biblických súvislostiach.

Komentovanie v každej kapitole uzatvára inšpiratívne čítanie o tom, ako možno aplikovať biblický text v teologickej reflexii, v pastoračnej praxi a v liturgii.

Čitateľskou lahôdkou, ktorá text

publikácie nesmierne oživuje a niekedy aj odľahčuje, je citovanie komentárov z pera cirkevných otcov a židovských rabínov. Čitateľ bude vnímať tieto literárne skvosty ako veľké osvieženie.

Úplná informácia o diele s rozsahom vyše 800 strán na niekoľkých riadkoch nie je možná. Dodajme, že okrem časti s pevnou štruktúrou nájdeme v komentári ku Genesis aj viacero zaujímavých exkurzov do oblasti fyziky, geológie, biológie, archeológie, sociológie.

Treba vysloviť uznanie autorom, ktorí sa odhodlali do takéhoto ambiciózneho a seriózneho projektu pustiť. Teologická fakulta Trnavskej univerzity im poskytla zázemie a kniha bude zaiste skvelou ozdobou publikačnej činnosti tejto vzdelávacej inštitúcie.

Vydavateľstvo Dobrá kniha zabezpečilo technickú realizáciu diela, vďaka ktorej je táto majestátna kniha nielen obohatením pre dušu, ale aj potešením pre oko (a vďaka svojmu objemu a váhe aj cvičebnou pomôckou pre svalstvo horných končatín).

Želajme rodiacej sa knihe zo série Komentárov k Starému zákonu s názvom Genesis, aby jej zrod bol podnetom pre bližšie poznanie Knihy kníh - Biblie. Želajme jej čitateľom otvorenosť voči jej múdrosti a posolstvu. A autorom i vydavateľom želajme odvalu, vytrvalosť i silu pri príprave ďalších zväzkov. Už o dva roky po Genesis by sa mal zrodit' Exodus.

RÓBERT MÉSÁROS

Do leidenských fľaš

V ktorej to bolo z krajín
Guliverových ciest?
Keď každý príbeh,
každý sen
sa odvíjali z abecedy
krútenej na verkli?

Darmo si zmysel zhájim,
keď mi ho stroví leš.
Darmo aj
ságu zapíšem,
pomedzi žiabre scedím,
keď mi ju chmáry zariekli.

Ruke sa rozum ráce,
nie podenkový falš.
Plán
odvíjaný na pláni
s hlbavou inžinierskou sieťou
prestretou v podhubí.

Svoj voľný náboj spracem,
ha, do leidenských fľaš.
Tých zvyšných
po nakladaní
uhoriek, čo mi dalo leto.
Tak turnaj odtrúbim.

V krásach mikročas

Som? Nie som?
Nesie ma sínusoida.
Za každým hlesom
inakšiu story dá.

Vdych? Výdych?
Možno už v krásach mikročas.
Stepujem pri tých,
čo z tempa vykročia.

Sám? Nesám?
Bude to veru oboje.
Zakaždým plesám
v náklone po svoje.

Duch? Neduch?
Ak vdvoje, iba v poradí.
Zberavých fertúch
zbytočné obrady.

Sem? Nesem?
Napokon jedno. Sem i ta.
Možno som esén.
A možno levita.

Dám? Nedám?
Vydúchnem výzvu z merita.
Nehamlet, Nedán,
do sna sa prepýtam.

Srdce by poletovať rado

Naposledy
to boli bažanty,
čo odšantili šance leta.
Jeseni
spokoj zatrepetá,
pohodne v duši zašanti.

No je mi tesno
tuná v podlesí,
srdce by poletovať rado.
Šarkan
sa do predstavy vkradol,
s nádychom šťastnej noblesy.

Nebolo
lietavého pavúčia
a hmly sa privčas rozplazili.
Ak vietor
už i rozvíjal sily,
dúbravy ešte zahučia.

Tu po posledku
príde pozvanie
do hradiab mesta na hostinu.
A hry
sa rýchlo, ľahko minú
v predbrání bielo bozkané.

Vlažne neskoro

Odkedy brázdím
serpentíny a meandre
a viem, čo je ich v púti
na konci prázdnin,

poznám,
že sten sa nebabre
pri cestách cez výkruty.

Ale i tak je
milosrdný a láskavý.
Ešte ma vetrom víta
v dni neonakvé.

A vyčkáva ma
v záskali
skalnička nerozvitá.

Vrúcne si poviem,
že už je vlažne neskoro
a nezostáva veľa
na záver poém.

Vyhľadám
z mlkvých priestorov
útešnosť
za priateľa.

TEOFIL KLAS

Vízia z karpava

Vízia z karpava

Som obraz v zrkadle.
Začudovaný,
čo v ňom vidím.
A čo v ňom nepoznám.
A nepoznávam.

Pocity usadlé
sa veru nenadzajú vidín.
Koria sa slepo
zlám
a krivým zľavám.

Zrkadlo nadkladá
štep tvaru,
imituje hlčku.
A vždy sa zahráva
veštecky vážne.

Bizarná záhada,
sen leta
zavinutý v kľbku.
Víziu z karpava
hologram zažne.

Sny majú tuhé šije

Je rozumné,
že slová nestačia.
Ale aj nepochopiteľné.

Tak ako šťastný švitor
pre vtáča,
sú
z jednej jednej dielne.

Čo pomenúva,
tvorí predstavy.
Čo spieva, to ich iba žije.

Aj keď to slovo
všetko nezjaví.
Sny
majú tuhé šije.

Že nerozumiem,
to je rozumné.
Aby som neoslepol z blesku.

Tak uchovám si
zo dňa poludnie.
Z tajomstva
arabesku.

S nábehom zvislým

Keď mysliač verím
a veriac myslím,
mám ako na dlani
čudesné diery v ementáli
vlastného ja.

Čudesné diery
s nábehom zvislým.
A vratké balvany
skúšané na útesoch skaly
zábrehovia.

Diery sú čierne,
nezbádateľné.
Balvany blúdivé,
padavé, samá drúzgavica
pri dopade.

Mysel' však vernie,
chápe sa kelne

v nádhernom údive.
Pri balamute sveta sní sa
šiporadie.

Pre výron

Miazgu dní, nocí
preciedza
spleť vláken, synáps,
vnemov.

Nematkej potme,
presvedč sa,
čo aj hneď
s plachou trémou.

Koluje tá krv
vesmírom
človečích snov
a krásy.

A hromadí sa
pre výron.
Ktože
ten extrakt skvasí?

Belasý zákruh

Pruhy tmy
vykrojené kandelábrum.
Väzenský šat.
A klietka poznania.

V zápole síl,
už od koreňa chrabrom,
sa čemer temna
rozháňa.

Úsvit je ešte
tamto za tým brehom.
Uvoľnenie
sa ešte nehlási.

Ale duch
melduje sa za bystrého.
Má v sebe
zákruh belasý.

Metronóm

Och,
nesmrteľnosť chrústa!
Prekľiesňujem sa
celou mil'ou strof.
Ak by som neotvoril ústa,
budem si myslieť,
že som filozof.

No neprídem už na to,
že som nič neodložil
na zimu.
Pamäť ma sklame
vrchovato,
nezbadá azda ani azimut.

Tak možnože je lepšie
mať jednoducho
v ústach metronóm.
Mať rytmus
pre vnútorné verše.
Svoj vesmír mať
i svoje miesto v ňom.

Morálny úpadok v hospodárstve

(Dokončenie z 1. strany)

V päťdesiatych rokoch minulého storočia dala sa vo svete do pohybu nová vlna racionalizácie. Na rozdiel od pôvodnej priemyselnej revolúcie sa nezakladá na mechanike, ale na elektronike, presnejšie, na mikroelektronike. Tá umožňuje nahradzovať nielen prácu rúk, ale do istej miery i prácu ľudského mozgu, čo vedie k prevratu v celej oblasti informatiky a komunikácie, o ktoré sa opiera terciárny sektor.

Vplyvom novej vlny racionalizácie dosiahla industrializácia vo vyspelých štátoch v druhej polovici minulého storočia kulmináciu. V USA sa to udialo okolo roku 1955 a v európskych štátoch ako aj v Japonsku v 70. rokoch. V tom čase vstupuje na scénu tretia éra civilizácie, vyznačujúca sa procesom dezindustrializácie a rozvojom terciárneho sektora, čím prerástla do pobyby vedomostnej spoločnosti.

Etika

nevyhnutná súčasť ekonomiky

Zmysel hospodárstva je nevyhnutne spojený s dimenziou etickosti. Má dôvod v tom, že je to človekom a pre človeka vytvorená inštitúcia. Arthur Rich uvádza, že „do akej miery je hospodárstvo... ľudsky primerané, má do tej miery pre človeka význam. A ak podľa toho nekona, čiže má svoj účel, zodpovedajúco tomu stráca svoj význam, prepadá absurdite, aj keby bolo veľmi výkonné a zdanlivo sa vyznačovalo maximom rozumnosti“.

Za významný koreň ekonomie pokladá etiku aj Amartya Sen, nositeľ Nobelovej ceny, ktorý tvrdí, že „...závažné otázky vyplývajúce z etického hľadiska motivácie a spoločenského procesu musia nájsť dôležité miesto v modernej ekonomii...“

Počiatky spájania ekonomie s etikou možno vypátrať prinajmenšom už u Aristotela, a to v jednom z jeho troch diel o etike, t. j. v úvode diela venovaného synovi Nikomachovi, v ktorom predmet ekonomie vzťahuje k ľudským cieľom a poukazuje na to, že sa zaoberá bohatstvom.

Ekonomia sa po dlhú dobu (vrátane obdobia Adama Smitha, považovaného za „otca modernej ekonomie“) pokladala za jednu z vetiev etiky. Až r. 1930 prišiel Lionel Robbins vo svojej knihe *An Essay on the Nature and Significance of Economic Science* s názorom, že zdá sa logicky nemožné spojiť obidva odbory (ekonomiu a etiku) inak než postaviť jednu vedľa druhej.

Pojem etika je z gréckeho slova *étos*. Popri tomto význame sa používa aj v zmysle morálky. Z toho potom vyplývajú určité problémy pri aplikácii týchto termínov a dochádza tak k ich zámene. Preto ich treba odlišovať.

Pojem etika označuje vednú disciplínu, ktorá sa zaoberá skúmaním morálky ako spoločenského fenoménu. Vychádza pritom z idey, že etika ako jej teoretická reflexia má v sebe zakódovanú práve tú bezpodmienečnú požiadavku prehodnotiť historicky dané a časovo sformované požiadavky na správanie ľudí pod prizmom skutočnej spravodlivosti a dobra.

Morálka predstavuje súhrn noriem, požiadaviek, pravidiel, čiže jeden zo spôsobov normatívnej regulácie správania sa človeka k sebe samému, spoločnosti, skupine, ale aj k okolitému prírodnému svetu.

V súvislosti s určením obsahu a platnosti týchto pojmov sa vynára etický relativizmus. Znamená, že neexistuje etika a ani morálka, ktoré by v plnom rozsahu platili pre rôzne obdobia, pre všetky spoločenské zriadenia, resp. pre rozličné spoločnosti ľudí v rovnakom čase. So zmenou sveta a ľudí sa tieto menia. Existujú však morálne hodnoty a normy, ktoré majú univerzálny charakter, kým iné sú premenlivé. Platí to aj pri ich aplikácii v ekonomike. Zreteľné rozdiely sú predovšetkým pri jednotlivých civilizáciách, ktoré sa do značnej miery kryjú s pojmom kultúry.

Z hľadiska výrazných rozdielov me-

dzi kultúrami, vývojom a súčasným stavom ekonomiky príslušných štátov a vplyvu ich kultúr na jej formovanie sú zvlášť významné dve kultúry:

- západná, ktorej hlavné komponenty tvoria predovšetkým Európa a Severná Amerika, pričom historicky je to európska civilizácia;

- východoázijská, ktorú z aspektu úrovne rozvoja ekonomiky tvorí japonská kultúra.

Etické základy trhového hospodárstva

Podľa Angusa Maddinsona bola jedným z fundamentálnych procesov, ktoré formovali tvár súčasnej Európy, jej osobitosť v tom, že už od 4. storočia mala jednotný systém kresťanských hodnôt a že ich univerzálny koncept bol platný na celom kontinente.

Pokiaľ ide o poznanie konkrétnych etických základov modelu trhového hospodárstva v Európe a v západnej civilizácii všeobecne, ako aj o moderný ekonomický vývoj Západu, spájajú sa tieto, ako o tom pojednáva Gerhard W. Ditz vo svojej vedeckej štúdií (*The Protestant Ethic and the Market Economy*, in: *Kyklos International Review for Social Sciences*, 1980, roč. 3, č. 4, s. 623-657), s prijatím a presadzovaním kalvínskej etiky. Pri jej definovaní sa opiera autor o dielo Maxa Webera, ktorý zdôrazňoval, že na ekonomiku sa treba pozeráť ako na systém trhových vzťahov.

Nová ekonomická filozofia kodifikovaná moralistami, ako bol Adam Smith, odrážala kalvínsku metafyziku. Etika vtedy definovaná v ekonomike vychádzala z nasledujúcich premis:

Ján Kalvín vyhlásil racionálne pracovné úsilie zamerané na tvorbu bohatstva za hlavný posvätný záväzok pre tých, ktorí sa cítia byť povolanými a chcú byť vyvolenými. Pretože božský plán sa javil ľudskému chápaniu ako neurčitý, muselo byť individuálne konanie motivované vlastným záujmom.

Na zabezpečenie prebytku v podnikaní musí sa podľa neho maximalizovať rozdiel medzi vstupom a výstupom, musí sa podporovať maximalizácia výroby a minimalizácia spotreby, čo vyžaduje zachovávať v tomto prípade asketizmus ako etický princíp. Aby z úspor vznikol kapitál, musí sa stať šetriaci investorom, a teda riskovať. Kalvinizmus postavil sporenie eticky vyššie než utrácanie, investovanie vyššie než sporenie, pritom sa na investovanie díval ako na činnosť vrcholne racionálnu.

Pre Kalvína boli vlastnicke práva morálne ospravedlnené nie preto, že z nich plynila majiteľovi a ľuďom na nich závislým obživa, ale preto, že prinášali zisk neprítomnému. Bohu, majiteľovi toho všetkého.

Prvoradým cieľom, posvätným základnou zmluvou medzi Bohom a jeho sluhami, bola maximalizácia zisku. Táto sa stala základom ekonomického systému. Tak išlo o etický racionalizáciu vlastného hmotného záujmu. Z toho vyplývalo, že všetko, čo zvyšuje zisk, je dobré a všetko, čo ho znižuje, je zlé. Ekonomická filozofia tohto modelu trhového hospodárstva je individualistická. Staví sa proti zasahovaniu štátu do podnikania a proti celospoločenskému plánovaniu, a preto minimalizuje legálne a spoločenské obmedzenie vlastnických práv. Všetka iniciatíva sa ponecháva jednotlivcom konajúcim na vlastný účet.

Pod vplyvom kalvinizmu sa aristokracie nahradili meritokraciami, t. j. vládou tých, ktorí sa o to zaslúžili. V týchto podmienkach sa stali skutočne i duchovne novou elitou namiesto lordov vlastníci a tí, ktorí riadia proces tvorby zisku. Zisky nahradzujú moc. Peniaze sa stávajú hlavným prostriedkom spoločenskej odmeny za individuálne zásluhy. Kto má viac peňazí, osvojuje si vyšší spotrebný štýl.

V uplatnení tejto etickej filozofie boli výnimočne Spojené štáty americké. Seymour Martin Lipset píše: „Americké hospodárstvo v 19. storočí sa

pýšilo v porovnaní s Európou slobodnejším trhom, väčším podielom súkromného vlastníctva pôdy i vyššími príjmami. Všetky tieto črty sa opierali o národnú ideológiu klasického liberalizmu... Mnohí... autori si povšimli, že Spojené štáty predstavujú jedinú čisto meštiansku krajinu, jedinú spoločnosť bez pozostatkov feudalizmu.“ Odvolávajú sa na Maxa Webera, ktorý konštatuje, že „...neexistujú žiadne stredoveké predobrazy, ktoré by mohli zmieriť vplyv protestantskej etiky na americký hospodársky rozvoj“.

Podľa neho sa autori dívali na tento hodnotový systém ako na základný pilier jeho (amerického - poznámka M. S.) hospodárskeho a politického rozvoja. Svetské, trhové a liberálne zameranie Ameriky je neoddeliteľne spojené so zvláštnymi črtami jej náboženskej tradície. Nástup kapitalizmu v Spojených štátoch uľahčil prevažujúci vplyv protestantských siekt. Zároveň sa dodáva, že „hodnoty buržoázie nezosobňujú ani katolícku, ani protestantskú cirkev, ale jedine protestantské sekty.“

V článku „Katolícke mýty o kapitalizme“, uverejnenom v slovenskom časopise *Formát*, č. 51-52/2003, sa tvrdí, že „katolícke autority predstavujú kapitalizmus ako v zásade nedobrú arénu, pred ktorou sa treba mať na pozore... Katolícke autority odsúdili kapitalizmus pre materializmus a individualizmus. Trvalo sto rokov, kým sa kapitalizmus v encyklike *Centesimus annus* z r. 1991 dočkal aspoň nepriameho uznania ako systému najmenej zlého zo všetkých existujúcich“.

Prezentovaný názor je číra lož. Autor týchto myšlienok buď nepozná sociálne učenie Katolíckej cirkvi alebo vedome klame, čím chce znevážiť jej úsilie v danej oblasti.

Už samotné tézy encykliky Leva XI-II. *Rerum novarum* z 15. mája 1891 svedčia o jej kladnom postoji k novému spoločenskému systému, nie však bez výhrad, keďže novátorský sa v nej poukazuje na niektoré jeho problémy, ktoré sú aktuálne aj dnes. V encyklike sa zdôrazňuje, že súkromné vlastníctvo je prirodzené právo a štát ho musí ochraňovať, že socialistická myšlienka kolektívizácie je negatívna, že spolupráca medzi spoločenskými triedami je nevyhnutná, že spoločné dobro je povinnosťou štátu a podobne.

Namiesto kalvínskeho asketizmu nastúpil neskôr freudovský hedonizmus, prinášajúci rôzne zmeny. Predovšetkým nahradil princíp sporenia princípom slasti. Po týchto koncepciách a technikách siahla aj upadajúca kalvínska kultúra.

Podobné etické hodnoty ako v začiatkoch moderného ekonomického vývoja presadzujú i predstavitelia neoklasickej ekonomie, ktoré sa aplikujú nielen na ekonomiku, ale čoraz viac na celé spektrum sociálnych vzťahov.

Východiskom neoklasickej ekonomie je utilitárna etika, ktorej základným cieľom je maximalizácia užitočnosti, čiže maximalizácia zisku. Jej teoretickým východiskom je taktiež individualizmus. Pritom sa predpokladá, že jednotlivci konajú racionálne a cieľavedome a snažia sa optimalizovať svoje rozhodnutia. Človek je „homo oeconomicus“. Je to egoistický typ správania, ktorý nevylučuje určité altruistické prvky, a to najmä vtedy, keď ide o „vylepšenie“ svojho imidžu vo verejnosti.

Neoklasická paradigma a teórie, ktoré sa odvodili z jej základných predpokladov a pojmov, stali sa predmetom kritiky ako nerealistické, neproduktívne a amorálne. Táto koncepcia buď neuvažuje so spoločenstvom vôbec, alebo ho berie ako mechanický súbor jednotlivcov bez vzájomných kauzálnych vzťahov, ktoré sú voči jednotlivým osobám vonkajšie. Individuá sa chápu ako oddelené od spoločenstva a od hodnôt.

Neoklasická paradigma nielenže ignoruje morálnu dimenziu, ale aktívne vzdoruje jej začleneniu do ekonomie. Zdôrazňuje, že jedinici môžu mať rozličné usporiadanie preferencií vzhľadom k možnostiam voľby, ale žiadnu z nich ne-

možno pokladať za lepšiu. Na základe toho sa dochádza k názoru, že v dôsledku jej neochoty prijať tento záver bola a je táto paradigma zdrojom mnohého zla na svete. S ďalším vývojom modernej ekonomie a ekonomik vyspelých štátov význam etického prístupu v nich preukázateľne poklesol.

Egocentrizmus - protiklad humánnosti hospodárstva

V spojitosti s etickým relativizmom sa Larue T. Hosmer zamýšľa nad takou základnou otázkou, či v zmiešanej sústave súťažiacich morálnych štandardov a rozličných etických systémov môžeme rozoznať nejaký princíp, ktorý ich zjednocuje.

Autor tvrdí, že našťastie je princíp, ktorý existuje vo všetkých skupinách, kultúrach a časoch, a ktorý tvorí súčasť každého etického systému. Je to viera, že členovia skupiny majú istý spôsob zodpovednosti za blahobyt iných členov skupiny. Je totiž rozšírené poznanie, že muži a ženy sú sociálne bytosti, ktorých kooperácia je na ich prežitie nevyhnutná, a že určité štandardy správania sú potrebné, aby sa zabezpečila kooperácia. Tento sa odvoláva pritom na Thomasa Hobbesa (1588-1679), ktorý v jednom zo svojich najznámejších stanovísk v oblasti etickej filozofie tvrdil, že ak každý koná na základe svojho vlastného záujmu a ignoruje blahobyt iných, bude jeho život osamelý, odporný, zvierací a krátky.

Francis Fukuyama v knihe *Veľký rozvrát* uvádza, že za posledné tri desaťročia sa biológia a ekonomia v hojnej miere navzájom ovplyvňovali. Podstatné je v tomto prípade to, že závery evolučnej biológie podporujú viac „homo sociological“ ako „homo oeconomicus“. To znamená, že sociológia skôr potvrdzuje, že ľudia sú od prírody politickými a sociálnymi bytosťami, a nie izolovanými a sebeckými jednotlivcami. Ďalej píše, že schopnosť vytvárať sociálny kapitál prostredníctvom zložitých foriem sociálnej spolupráce je možno hlavnou výhodou ľudského druhu.

V posledných dvoch dekádach minulého storočia sa mnoho hovorilo o špecifickej podstate ázijských etických hodnôt a o ich veľkoleposti v ekonomike. Pritom sa neustále odvolávalo na ich magický úlohu s tým, aby sa vysvetlil vysoký hospodársky rast týchto krajín. O tomto spojení ekonomiky a etiky Amartya Sen napísal: „Kombinácia etického správania s praktickým podnikaním hrala veľkú úlohu v prekvapujúcom hospodárskom úspechu Japonska... Japonsko urobilo revolúciu v pochopení úlohy etiky správania v hospodárskom pokroku demonštrovaním nesprávnosti dominujúcej európskej teórie obhajovanej takými veľkými sociálnymi mysliteľmi ako Max Weber a Richard Tawney, ktorí stroho a tak trochu nemilosrdne určili morálku protestantskej etiky vrátane pokryteckého egocentrizmu ako jedinej správnej cesty na dosiahnutie ekonomického pokroku. Japonsko sa snažilo robiť to inakšie a uskutočňovalo to neobyčajne dobre. Zaviedlo celý súbor morálnych hodnôt do ekonomických operácií, ktoré zdôrazňovali skupinovú zodpovednosť, interpersonálnu dôveru, vzájomnú podporu...“, ktoré spájali individuálne správanie...“

Egoizmus ako jednu z foriem individualizmu a súčasne vlastnosť, na ktorej je od počiatku založený kapitalizmus, je v rozpore s chápaním kresťanskej a vôbec ľudskej morálky. Jednoznačné stanovisko k tejto otázke prezentuje Katechizmus Katolíckej cirkvi (schválený 15. augusta r. 1997). V ňom sa píše: „Cirkev zavrholá totalitné a ateistické ideológie, ktoré sú v modernej dobe spojené s „komunizmom“ alebo „socializmom“. Na druhej strane odmieta v praxi „kapitalizmus“ individualizmus a absolútny primát trhového zákona nad ľudskou prácou“. Ďalej sa uvádza, že riadenie hospodárstva „...jedine prostredníctvom trhového

zákona narúša sociálnu spravodlivosť, lebo existujú niektoré ľudské potreby, ktoré sa netýkajú trhu“.

Degenerácia ľudských hodnôt

Daisaku Ikeda, prezident budhistickej organizácie Soka Gakkai International so sídlom v Japonsku, napísal na prelome tisícročia vo svojej publikácii z r. 2001 toto: „...Dôsledné preskúmanie zoznamu pokroku dosiahnutého v dvadsiatom storočí dokazuje, že bol to skutočne materiálny a fyzický progres. Pokiaľ ide o vnútorný svet ľudského ducha, je nepopierateľné, že táto éra bola poznačená skôr regresiou, či krokom späť ako pokrokom... Duchovný život ľudstva sleduje jednosmernú cestu poklesu a krpatenia...“ V tomto kontexte sa preto hovorí o duchovnej kríze sveta.

Aj podľa Francisa Fukuyamu došlo v Spojených štátoch a v ďalších porovnateľných industrializovaných krajinách k dramatickým zmenám v oblasti spoločenských hodnôt oproti tým, ktoré prevládali v industriálnej dobe v polovici 20. storočia, čiže k morálnemu úpadku a ku kultúre zdôrazňujúcej najkrajšie formy individualizmu. Toto obdobie sa vyznačovalo i závažným zhoršením sociálnych podmienok vo väčšine krajín priemyselného sveta. Nastal veľký rozvrát.

Súčasnou poukazuje na to, že niektorí konzervatívci už dávno zastávajú názor, že morálny poriadok spoločnosti je vo fáze dlhodobého úpadku. Uvádza, že britský štátnik Edmund Burke pokladá za príčinu tohto problému osvietenstvo so svojím projektom nahradit' tradíciu a náboženstvo rozumom. Tvrdí, že terajší dediči Burkeho vidia zdroj spoločenských problémov vo svetskom humanizme.

Autor nezastáva názor, že by zhoršujúci spoločenský poriadok bol výhradne americký fenomén, ale že spúšťačím mechanizmom týchto negatívnych zmien boli činitele spoločne pre západné rozvinuté krajiny ako celok. Z predložených štyroch argumentov, ktoré by mali vysvetliť výskyt javov spájaných s Veľkým rozvrátom, pokladá za najpriateľnejší rozsiahly kultúrny posun, spočívajúci v oslabení náboženskej viery a v povyšovaní individualistického uspokojovania vlastných túžob nad záväzkami voči spoločenstvu. Tieto javy vyplynuli z toho, že západný racionalizmus dospel k záveru, podľa ktorého neexistujú nijaké rozumové dôvody na podporu univerzálnych noriem správania.

V tejto súvislosti Seymour M. Lipset píše, že americká kultúra urobila z občanov USA najindividualistickejší národ. Z prieskumu 15 tisíc manažérov v niekoľkých štátoch boli Američania v individualizme na prvom mieste, zatiaľ čo na poslednej pozícii sa nachádzali Japonci. V poradí medzi nimi, poňučné zhora nadol, boli Kanadania, Briti, Nemci a Francúzi.

Americký sociológ Robert K. Merton konštatuje, že v dôsledku toho, že jednou z ústredných hodnôt americkej kultúry sú majetok a peniaze, potom sú krádeže a daňové podvody jedným z prostriedkov na ich získanie. K tomu dodáva, že chudoba nevedie človeka nevyhnutne k deviatnemu správaniu, ale že takto sa správajú veľké ryby, a nie rybičky.

Chamtivosť a podvod u ľudí súvisia s charakterom ich „relatívnych potrieb“, ktoré vyčlenil a charakterizoval r. 1931 John M. Keynes vo svojej eseji. Podľa neho, „absolútne potreby“ sú nevyhnutné na prežitie človeka a majú svoj limit, zatiaľ čo „relatívne potreby“ žiadne medze nemajú. Pri nich je snaha predbehnúť svojich seberovných a na to sa hľadajú bez prestania možnosti (často nevyberateľné) ako to urobiť. Táto neustála túžba byť viac ako iní stelesňuje deštruktívnu podstatu zloby sveta.

Tom Wolfe, spisovateľ žijúci v New Yorku, v článku uverejnenom koncom minulého roka vykreslil vrcholových manažérov niektorých známych skrachovaných amerických bánk takto: Páni sveta, t. j. ambiciózni mladí muži, ktorí od začiatku osemdesiatych rokov zhra-

búvali ročne v týchto bankách miliónové prémie, začali sa už pred siedmimi rokmi sťahovať do Greenwichu, kde si pohodlne užívajú život na niektorej z vyčytených adries.

Otvorene a pravdivo napísal nedávno o takýchto „výnimočných“ podnikateľoch Joseph Stiglitz, nositeľ Nobelovej ceny, toto: V posledných rokoch stali sa finančné trhy gigantickým kasínom pre boháčov, v ktorom si mohli zámožní hráči dovoliť hrať o miliardové stávky. Tito hazardéri nehrali len o vlastné peniaze, ale v stávke boli i peniaze ďalších ľudí. Tým ohrozili nielen celé finančníctvo, ale aj celé hospodárstvo. A my všetci sme na to doplatili.

Hoci sú Spojené štáty americké najbohatšou krajinou, v rozdelení príjmov je táto spoločnosť v porovnaní s desiatimi štátmi (šesť európskych štátov, Austrália, Kanada a Izrael) najmenej vyvážená. Existujú v nich priepastné sociálne rozdiely.

Výsledky výskumu ukazujú, že koncentrácia bohatstva v USA je väčšia ako v ostatných rozvinutých štátoch. Pri jej meraní pomocou vzostupnej škály od nuly po jednu mali Spojené štáty americké koeficient 0,34 (prvé miesto) a šieste Fínsko koeficient 0,21.

Podľa Roberta B. Reicha (jeho kniha *Dílo národů*) sa v USA prehlbuje prinajmenšom od polovice 70. rokov minulého storočia nerovnosť v príjmoch. V období rokov 1977-1990 klesol priemerný prí-

jem najchudobnejšej pätiny Američanov o 5%, zatiaľ čo najbohatšia pätina zbohatla o 9%. Najchudobnejšia pätina sa musela uspokojiť v roku 1990 s 3,7% celkového národného dôchodku, keď dvadsať rokov predtým mala 5,5%. Naproti tomu najbohatšia pätina získala o niečo viac než polovicu národného dôchodku, čo znamenalo najvyšší podiel, aký dosiahli. Autor vyslovil názor, že táto priepasť sa bude postupne zväčšovať, čo je realita.

Spojené štáty americké výrazne zostávajú za väčšinou ostatných rozvinutých štátov v zavádzaní sociálnych programov. V dôsledku toho majú vo všetkých priemyselných krajinách najvyšší podiel obyvateľov žijúcich pod hranicou chudoby. Ľudia pritom naďalej chudobnejú.

Výrazný morálny pokles, ktorý sprievádzajú rozličné negatívne javy, sleduje rovnako Európa a aj Slovensko. Prehnaté uprednostňovanie osobných záujmov opantalo mnohých podnikateľov, manažérov, bohužiaľ aj politikov a iných vysoko postavených osôb. Podľa indického komentátora Rádživa Srinavasana stali sa z Európanov pôžitkári, ktorí myslia iba na svoj luxus. Európska civilizácia vymiera.

Zarážajúci je i fakt zo správy OSN z decembra 2007, podľa ktorej dve percentá ľudí vo svete majú viac majetku než polovica ľudstva. Ešte smutnejšie je to, že tendencia smerom k väčšej nerovnosti razantne postupuje, a to v rámci štátov

i v globálnom meradle, čo je nenormálne a nemorálne.

Ekonomické dôsledky absencie morálky

Deficit morálnych hodnôt v manažmente ekonomik a organizácií negatívne ovplyvňuje ich činnosť a výsledky. „Trúfam si tvrdiť“, napísal Amartya Sen, „že priepasť, ktorá sa medzi ekonómiou a etikou otvorila, modernú ekonómiu podstatne ochudobňuje... Ekonomická veda by mohla dospieť k lepším výsledkom, keby venovala väčšiu a explicitnú pozornosť etickým úvahám, ktoré formujú ľudské správanie a rozhodovanie“.

Robert Skidersky, člen britskej snemovne lordov, vyslovil názor, že hospodársky rast v keynesiánskej ére bol rýchlejší a stabilnejší než vo veku Friedmana, jeho ovocie bolo rovnomernejšie rozdelené a sociálna súdržnosť a morálne zvyklosti sa lepšie udržiavali.

Mnohí autori sa prikláňajú k názoru, ktorý prezentuje aj Seymour M. Lipset, že vzťahy medzi podnikaním a vládou, ktoré sú v Európe a vo východnej Ázii v porovnaní s Amerikou omnoho užšie, prispievajú k ekonomickému rastu viac v dnešnej globalizačnej postindustriálnej ekonomike ako pred druhou svetovou vojnou. Americká vláda sa zaoberá problémami až potom, keď sa samy prejavili. Má tendenciu nechať trh vlastnému osudu až do chvíle, keď sa objavujú hmatateľné dôkazy o jeho zlyhaní, čo je už veľmi neskoro.

teľné dôkazy o jeho zlyhaní, čo je už veľmi neskoro.

Tak ako približne pred osemdesiatimi rokmi (v tridsiatych rokoch minulého storočia) aj dnes dostala ekonomika a taktiež ekonómia poriadnu facku a tvrdú príučku. Nastal finančný chaos a vznikla hospodárska kríza, ktorej trvanie a dôsledky sú ťažko predvídateľné.

USA zažili dosiaľ také množstvo katastrofických prípadov nesprávneho rozdeľovania finančných zdrojov a neschopnosti vyrovnat' sa s rizikovými faktormi, až bol súkromný sektor nútený požiadať vládu o pomoc, aby zabránila kolapsu celého systému. Je tu však otázka, v prospech čoho, či koho sa táto pomoc deje? Na prospech opätovného obnovenia liberálneho trhového hospodárstva a arciboháčov alebo pre občanov?

Nezodpovedaná zostáva i otázka, ako je možné, že došlo k zlyhaniu ekonomického systému v čase, keď táto krajina a svet disponujú armádou kvalifikovaných a dobre platených ekonómov? Na toto treba určite hľadať vinu v absencii morálky v ekonomike. Ľudí by však zaujímalo, kto sa o to postaral, aby sa hospodárstvo zdeformovalo? Museli to byť len takí, ktorí stále ešte nepociťujú náležité uspokojenie svojich „relatívnych potrieb“ a pre ktorých je zisk všetkým. Mohli to však byť aj iné dôvody, napríklad mocenské záujmy a pod.

Aby sa v budúcnosti predchádzalo

podobným otrasom v hospodárstve, nemožno pripustiť bezbrehý trh a teda kasínový kapitalizmus. Na to je však treba, aby inštitút štátu plnil úlohu, ktorá prekazí špekulatívne pôsobenie trhových síl. Zhodne s Georgeom Sorosom môžeme vysloviť mienku, že sa blíži neodvratne koniec „trhového fundamentalizmu“.

Záver

Vývoj modernej ľudskej spoločnosti potvrdzuje, a potvrdzuje to i terajšia finančná kríza, že systém liberálneho trhového hospodárstva nezodpovedá civilizácii 21. storočia. Potrebujeme nový spoločenský a ekonomický poriadok a teda nový model trhového hospodárstva vyznačujúci sa humánnosťou. Hiroshi Okuda, predseda podnikateľskej organizácie Japan Business Federation, nazval r. 2006 tento predpokladaný model „trhovým hospodárstvom s ľudskou tvárou“. Pri ňom ide o takú integráciu ekonomiky s etikou, ktorá bude podporovať racionalizačný proces s využitím vedomostí a zabezpečí udržateľný ekonomický rozvoj, ale zároveň umožní spravodlivejšie rozdelenie výsledkov práce. Východiskom týchto zmien musí byť politická vôľa vládnucich garnitúr a skutočná odborná príprava (za účasti ozajstných odborníkov) novej spoločenskej a ekonomickej paradigmy, vrátane humánneho modelu trhového hospodárstva.

MIKULÁŠ SEDLÁK

SLOVENSKÁ ZÁRUČNÁ A ROZVOJOVÁ BANKA

Podpredseda predstavenstva a námestník generálneho riaditeľa

Slovenskej záručnej a rozvojovej banky Doc. JUDr. Ladislav Balko, PhD.:

Podnikateľom sa v čase krízy nepostavíme chrbtom

Slovenská záručná a rozvojová banka (SZRB) je špecifickou bankou zameranou najmä na rozvoj malého a stredného podnikania na Slovensku. Okrem malých a stredných podnikateľov podporuje aj mestá a obce, vyššie územné celky či vlastníkov bytových domov. Primárnym cieľom banky, ktorej 100 % akcionárom je Ministerstvo financií Slovenskej republiky, je financovanie podnikateľských subjektov a projektov s vyšším dosahom na rozvoj Slovenska ako takého. To znamená, že okrem úverových produktov má banka aj širokú škálu záručných programov - ak je niektorý klient pre komerčnú banku rizikovejší, ale má záujem ho za určitých podmienok financovať, SZRB za neho poskytne záruku komerčnej banke.

O postavení SZRB v čase finančnej krízy a jej ďalších krokoch hovoríme s podpredsedom predstavenstva a námestníkom generálneho riaditeľa Doc. JUDr. Ladislavom Balkom, PhD.

Finančná kríza sa momentálne skloňuje takmer každý deň. Ako zasiahla Slovenskú záručnú a rozvojovú banku?

LADISLAV BALKO: - Na začiatok treba povedať, že SZRB je špecifickou bankou a tak aj v rámci finančnej krízy má špecifické postavenie. Komerčné banky totiž momentálne sprísňujú svoje úverové podmienky najmä pre podnikateľov. SZRB sa však zameriava na rozvoj malého a stredného podnikania, a preto sa tejto klientele v čase krízy nemôžeme obrátiť chrbtom.

Ako im teda chcete pomôcť?

LADISLAV BALKO: - V rámci balíčka opatrení vláda schválila zvýšenie nášho základného imania o jednu miliár-

du. Tým pádom budeme mať dostatok zdrojov práve na financovanie malých a stredných podnikateľov.

Budete sa teda zameriavať len na firmy, na ktorých financovanie nebudú mať komerčné banky dostatok zdrojov, keďže si musia teraz strážiť svoju likviditu?

LADISLAV BALKO: - Nielen na tých. SZRB má aj dva špeciálne úverové produkty pre začínajúcich podnikateľov - Podnikateľka a Podnikanie mladých. Okrem toho, médiá sú teraz plné informácií o prepúšťaní zamestnancov slovenskými podnikmi. Podľa poslednej štatistiky Európskeho štatistického úradu máme po Španielsku druhú najvyššiu mieru nezamestnanosti spomedzi krajín Európskej únie. Takže v tejto situácii sa začínajúcim podnikateľom naozaj nemôžeme postaviť chrbtom. Preto naše produktové portfólio chceme rozšíriť aj o špeciálny úver na financovanie začínajúcich podnikateľov a živnostníkov, ktorí sa stratu zamestnania rozhodnú riešiť tým, že nebudú čakať na pomoc štátu a začnú podnikáť.

A čo teda už existujúci podnikatelia?

LADISLAV BALKO: - Momentálne uvažujeme o zriadení Fondu na úrokovú bonifikáciu. Naši klienti by z neho mohli čerpať úvery za zvýhodnených podmienok - napríklad bez marže banky, teda len v cene našich zdrojov. Samozrejme, takýto úver by mohol dostať len podnikateľ, ktorý napríklad za posledný rok neprepúšťal svojich zamestnancov alebo firma s výraznou exportnou angažovanosťou. Chceli by sme aj takýmto spôsobom umožniť podnikateľom lepší prístup k financiám a tým pádom pomôcť rozvíjať ich podnikanie.

V balíčku ekonomických opatrení vláda schválila vyššie využívanie zdrojov zo štrukturálnych fondov. Vie aj v tomto smere pomôcť podnikateľom SZRB?

LADISLAV BALKO: - Na tento účel máme niekoľko špeciál-

nych úverových produktov. Slúžia na financovanie nákladov klienta na prípravu a realizáciu projektov podporovaných z fondov EÚ v programovom období rokov 2007 - 2013.

V etape pred podaním žiadosti o nenávratný finančných prostriedkov z európskych zdrojov pomôžeme klientovi s financovaním prípravy projektu. Žiadatelia tak vedia prostredníctvom tohto úveru preklenúť časový nesúlad medzi potrebou zdrojov a poskytnutím nenávratného finančného prostriedku z fondov EÚ. Po začatí realizácie projektu je to financovanie stanovenej spoluúčasti klienta na jeho realizácii.

Ák sú podmienky na čerpanie takého úveru?

LADISLAV BALKO: - Minimálna výška úveru je 100 000 Sk, doba splatnosti maximálne 10 rokov. Výhodou úveru je, že klient ho môže kedykoľvek predčasne splatiť bez akéhokoľvek poplatku.

Médiá nedávno priniesli informáciu o možnosti vytvorenia regionálnej stredoeurópskej investičnej banky. Je aj toto jeden z krokov, ako riešiť finančnú krízu?

Samozrejme, práve preto sa o tejto alternatíve teraz diskutuje. Vznik takejto banky by totiž pomohol rozsiahlejšiemu financovaniu infraštruktúrnych projektov, energetického sektora a iných strategických projektov. Takto by bolo možné zmierniť dopady finančnej krízy na regióny Višegrádskej štvorky.

Ako by takáto banka fungovala?

LADISLAV BALKO: - Vlastníkom banky by boli práve krajiny V4 - Slovensko, Maďarsko, Poľsko a Česká republika. Účasť v nej by prípadne mohli mať aj ďalšie štáty - Slovinsko, Chorvátsko, Rumunsko, Bulharsko či Ukrajina. Jej hlavnou úlohou by bola podpora rozvojových projektov krajín Strednej a Východnej Európy ako aj exportu týchto krajín.

Kultúrne a historické pamiatky už viac neostanú skryté. Predseda Žilinského samosprávneho kraja (ŽSK) Juraj Blanár inicioval označenie hradov, múzeí, skanzenov a expozícií tzv. hnedými tabuľami. Ide o štandardné značenie, poskytujúce informáciu o existencii a umiestnení pamiatky. „V mnohých európskych štátoch skutočne nájdete akúkoľvek pamiatku len vďaka takýmto tabuľam,“ povedal J. Blanár. Pilotne ŽSK vyhotovil 53 tabuľ a 127 smerových značiek, ktoré ulahčujú turistom cestu na hrady v Strečne a Budatíne, do Sobášneho paláca v Bytči, do Kaštieľa v Divinke, do Radenového domu v Čičmanoch, do skanzenu vo Vychylovke, do ošadnického i radoľského Kaštieľa, na Oravský hrad, na Slanický ostrov umenia, na Hrad Likava, do skanzenu v Pribyline a Archeoskanzenu Havránok. Cesty I. - III. triedy, ako aj diaľnice tak od tejto jesene ponúknu domácim i zahraničným návštevníkom upútavky na lákadlá, ktoré doteraz bolo treba hľadať. „Naším cieľom nie je iba viditeľne označiť celý náš kraj, ale takýmto spôsobom aj zvýšiť návštevnosť kultúrnych inštitúcií a pamiatok v zriaďovateľskej pôsobnosti Žilinského samosprávneho kraja,“ doplnil predseda ŽSK. Kraj plánuje v tomto označovaní pokračovať, napr. pri zrekonštruovanej železnici v Oravskej Lesnej, Jánošíkovej expozícii v Terchovej alebo pripravovanej prírodovednej expozícii v Krásne nad Kysucou. A tiež chce ŽSK osloviť vlastníkov ďalších neoznačených kultúrnych a historických pamiatok, aby boli takto viditeľne označené po celom Žilinskom kraji.

Hrad v Strečne

Jeho romantická zrúcanina hradu dominuje nad stuhou Váhu ako symbol feudálnej moci na strednom Považí. Aj keď je už tri storočia ruinou, jeho zachovalá architektúra je dokladom vývoja stredo-

vekej pevnosti od obdobia gotiky po obdobie baroka. Dejiny hradu sa začali síce až v polovici 14. storočia, ale prvé osídlenie je omnoho staršie - archeologické nálezy dokladajú osídlenie hradskej kopca už od mladšej doby bronzovej. Prvý písomný dôkaz o jestvovaní hradu pochádza z r. 1384, keď sa spomína pod názvom „comitatus castris Strechyn“. Jeho pohnuté dejiny trvali do konca 17. storočia, hrad vtedy poskytol ochranu Thökölyho povstalcovi, preto ho na príkaz cisára Leopolda dali zbúrať. Za celé štyri storočia sa tu vystriedalo viacero majiteľov, z ktorých treba spomenúť Pongráčovcov, Pavla Knižňáka, Kostkovicov, Deršiovcov a Vešeléniovcov. Odvtedy stál hrad v ruinách. Začiatkom 20. storočia konzervovali múry, ale hlavne v 90-tych rokoch 20. storočia ukončili nákladnú rekonštrukciu hradu a sprístupnili ho verejnosti. V dnešnej dobe je úplne zrekonštruovaná hlavná brána, hlavná veža, južný palác, severný palác a kaplnka.

Na rázcestí Kysuce a Váhu

Budatínsky zámok postavili ako stredovekú pevnosť v druhej polovici 13. storočia na ochranu križovatky diaľkových ciest vedúcich z Ponitria a z Považia na

sever do Sliezska a do Poľska. Postavili ho na strategicky významnom mieste, pri brode na sútoku Váhu a Kysuce, kde sa vyberalo clo. Význam hradu zväzňova-

Žilinský samosprávny kraj vytvoril nové značenie kultúrnych inštitúcií

lo aj mohutné opevnenie. Základom hradu bola mohutná kruhová obytná veža v kamennom opevnení. Tá sa zachovala podnes a je typickou siluetou Budatínskeho zámku. Patrila do sústavy pohraničných pevností. Pôvodne kráľovskú pevnosť získal začiatkom 14. storočia Matúš Čák. S jeho výbojmi súvisí aj opevnenie veže obranným múrom a výstavba obytného paláca v priestore opevnenia. Hrozba tureckého nebezpečenstva, ale najmä vnútorných bojov a stavovských povstaní, prispeli v prvej polovici 17. storočia k výstavbe nového renesančného opevnenia. V tom čase už gotická pevnosť, prebudovaná na pohodlné renesančné sídlo, spĺňala požiadavky pohodlného bývania a strediska hospodárskeho podnikania i modernej vojenskej techniky. Barokové obdobie sa v roku 1745 sústredilo na výstavbu kaplnky; súčasne dostavali aj budovy kaštieľa a celok obklopili parkom, nadvažujúcimi svojou kompozíciou na priečelie zámku. Po vymretí Suňogovcov v roku 1798 sa majiteľmi hradu stali Csákyovci, ktorí tu bývali až do roku 1945. Za revolúcie 1848/49 cisárski vojaci v januári 1849 hrad zapálili. Ničivý požiar vážne poškodil stavebné konštrukcie a vnútorné vybavenie hradu. V roku 1870 hrad čiastočne opravili a využíval sa ako kasárne. Z tých čias sa podnes zachovali najmä budovy predhradia s výraznými dobovými fasádami.

Sobášny palác v Bytči

Palác je súčasťou známeho zámokového areálu a patrí medzi najvýznamnejšie renesančné pamiatky v strednej Európe. Dokončený bol v roku 1601 a pravdepodobne ho stavali talianski majstri, ktorí pracovali i na Bytčianskom zámku. Postaviť ho dal palatín Juraj Thurzo,

známy podporovateľ vzdelanosti. Stavba mala slúžiť predovšetkým pre svadby jeho dcér. Svojím spôsobom je to unikátna stavba, pretože podobný veľký priestor sa v danej dobe na území Slovenska nevyskytoval. Svadobná sála má rozmery 34,5 x 12,5 m. Fasády boli bohato zdobené. Dominantu tvorí portál s erbami Juraja Thurzu a jeho druhej manželky Alžbety Czoborovej a nápis vo voľnom preklade, že palác dal postaviť na slávu svojich dcér. V roku 1856 objekt vyhorel a od tej doby sa datovalo i obdobie rôznych stavebných úprav a zmeny využitia. V súčasnosti ho Žilinský samosprávny kraj rekonštruuje.

Radenov dom v Čičmanoch

Jedinečným a charakteristickým prvkom čičmianskych dreveníc sú geometrickými ornamentmi zdobené exteri-

éry domov. Autormi ornamentov boli ženy, ktoré najskôr hlinou a neskôr vápnom zdobili pôvodne len nárožia domov. Od 19. storočia však postupne pribúdali

ozdobné motívy v celom exteriéri drevených neomietaných domov. Maľba mala chrániť drevené trámy pred vlhkosťou a pred rozpraskaním spôsobeným slnečnými lúčmi. Geometrická ornamentika sa používala aj vo výšivkách, ktoré zdobili čičmianske kroje, obrusy a obrázky. Pamiatkovú rezerváciu tvorí 136 dreveníc. Najlepšie zachovaný je jednoposchodový Radenov dom a susedný prízemný Gregorov dom, do ktorých umiestnili stálu národopisnú expozíciu. Vďaka nej sa návštevníci môžu oboznámiť s históriou a ľudovou kultúrou tejto oblasti.

Skanzen vo Vychylovke

Múzeum kysuckej dediny otvorili v roku 1981. Na Kysuciach sa zachovalo pomerne málo pôvodných ľudových stavieb a preto je skanzen jedinečnou príležitosťou na spoznanie toho, ako v minulosti vyzeral kysucký vidiek. Tvorí ho sú-

bor 34 obytných, sakrálnych, technických a hospodárskych stavieb pochádzajúcich z rôznych kútov Kysúc. Je tu napríklad pôvodný korniansky hostinec, ktorý aj dnes slúži rovnakému účelu. Pre návštevníkov múzea sú v letnej sezóne pripravené atraktívne podujatia, napríklad Stavanie mája, Jarmok ľudových remesiel alebo Kuchyňa starých materí. Najatraktívnejšou súčasťou skanzenu je Kysucko-oravská lesná železnica, ktorá je navrhnutá na zápis do Zoznamu pamiatok svetového kultúrneho a prírodného dedičstva UNESCO. V súčasnosti premávajú historické vozne ťahané parnou a diesellovou lokomotívou a sú vítaným sprievodom programu návštevníkov skanzenu.

Kaštieľ v Radoli

Ide o renesančný typ zemianskeho sídla, ktorý prestavali v druhej polovici 17. storočia. V tomto období bol jadrom majera budatínskeho panstva, patriaceho Suňogovcom a nachádzali sa tu tajne,

stodoly, pivovar, mlyn, píla, atď. Prestavbou boli vytvorené obytné miestnosti, schodište a siene na poschodí a kaštieľ až do roku 1977 slúžil na bývanie. Po jeho rekonštrukcii tu bola od roku 1983 sprístupnená stála expozícia Kysuckého múzea.

Oravský hrad

Skalný hrad pôvodne postavili v románskom a gotickom slohu, neskôr ho renesančne a neogoticky prestavali.

Hrad tvorí komplex budov sledujúcich tvar hradnej skaly. V roku 1556 sa hrad dostal do rúk Thurzovcom, ktorí uskutočnili jeho najrozsiahlejšiu prestavbu. V roku 1611 dostal Oravský hrad svoju dnešnú podobu. Po vymretí Thurzovcov mal viacerých majiteľov, ktorí sa oň veľmi nestarali. Najväčšia katastrofa však hrad postihla v roku 1800, keď vyhorel a pre svojich správcov sa stal nepotrebným. K rozsiahlejším rekonštrukčným prácam na záchranu hradu sa pristúpilo až po druhej svetovej vojne. Dnes hradný areál tvorí pozoruhodný komplex dolného, stredného a horného hradu s palácami, opevnením a vežami. Návštevníkov zaujme prepojenie troch vstupných brán s tunelom, pod ktorým sa nachádzajú podzemné chodby. V priestoroch hradu sídli Oravské múzeum s viacerými expozíciami. V najstarších priestoroch horného hradu je inštalovaná archeologická expozícia. Prírodovedná expozícia umiestnená na dolných poschodiach v strednom hrade a na hornom poschodí stredného hradu sa nachádza etnografická expozícia. Historická expozícia tvorí komplex stredovekých a renesančných stavieb hradu a ich pôvodné zariadenie. Prehliadky hradu patria vďaka viacerým krátkym predstaveniam medzi najživšie na Slovensku. V poslednom období sú čoraz populárnejšie nočné prehliadky hradu v hlavnej turistickej sezóne spoprené o rôzne divadelné predstavenia a strašidelné výjavy.

Slanický ostrov umenia

V krásnej prírodnej scenérii Slanického ostrova umenia uprostred Oravskej priehrady sú lokalizované stále expozície tradičného ľudového umenia zo zbierok Oravskej galérie. Z

piatich osád, ktoré navždy zmizli pod vodou priehrady v roku 1953, sa ako ostrov zachovalo iba návršie s barokovým kostolom a kalváriou, ktoré kedysi tvorilo dominantu obce Slanica. O niekoľko rokov vznikla myšlienka vytvoriť trvalé expozície Oravskej galérie, ktoré boli otvorené v rokoch 1971 - 1973. V interiéri kostola s fasádou z obdobia klasicizmu je nainštalovaná expozícia „Tradičná ľudová plastika a maľba“ a v exteriéri ostrova vzniklo lapidárium „Oravské kamenárskej tvorby 18. a 19. storočia“. V bývalej hrobke sa nachádza expozícia histórie zatopených obcí a budovania Oravskej priehrady. Expozície sa svojou jedinečnosťou zaradili medzi najnavštevovanejšie kultúrne miesta Oravy aj vďaka atraktívnej plavbe osobnou motorovou loďou „Slanica“, ktorá premáva na ostrov z prístavu na Slanickej Osade počas sezóny. V chrámovom priestore kostola organizuje Dom kultúry v Námestove každoročne v mesiacoch jún a júl v rámci festivalu „Hudobné leto“ koncerty vážnej hudby.

Hrad Likava

Jeho výstavba sa začala kvôli stráženiu príchodu cez Váh a významnej obchodnej cesty, ktorá viedla z Považia na Oravu a ďalej do Poľska. Hunyadyovci v druhej polovici 15. storočia postupne prestavali a rozšírili pôvodné

jadro hradu a vybudovali tzv. dolný hrad. V druhej polovici 17. storočia Thökölyovci dobudovali fortifikačný systém, avšak ani ten hrad na začiatku 18. storočia neochránil. Ustupujúce vojská Františka Rákócziho ho v roku 1707 zbúrali. Hrad postupne pustol a stala sa z neho len ruina. Po rozsiahlej rekonštrukcii v posledných rokoch bola verejnosti sprístupnená Hunyadyho veža, v ktorej je umiestnená expozícia z dejín Likavského hradu.

Skanzen v Pribyline

Z jedenástich zatopených obcí sem preniesli najvýznamnejšie kultúrne pamiatky, ktoré dnes tvoria základ expozície múzea. Pôvodné stavby boli rozobrané na mieste vzniku a ich vzácne časti sa previezli a osadili do presných kópií pôvodných objektov. Vzniklo tak najmladšie múzeum v prírode na Slovensku. K najväčším klenotom svetovej a sakrálny ľudovej architektúry

patrí goticko-renesančný kaštieľ z Parížovca a ranogotický Kostol Panny Márie z Liptovskej Mary. Kaštieľ patrí k najstarším zemianskym stavbám Liptova a pri jeho prehliadke zaujmú viaceré architektonické detaily a neskorogotické nástenné maľby. Kostol je oveľa starší, jeho základy sú románske a pochádzajú pravdepodobne z 12. storočia. Bol prestavaný v druhej polovici 13. storočia, neskôr ho rozšírili a v 17. storočí pristavili vežu. Zaujímavým objektom je aj jednotriedna škola s bytom učiteľa z Valaskej Dubovej a expozícia dobových úľov v ovocnom sade pri škole. Pri múzeu pôsobí škola ľudových remesiel, ktorá v letnej turistickej sezóne návštevníkom približuje ukážky ľudových remeselných techník (tkanie, paličkovanie, práca s drevom, kovom a kožou, pletenie košíkov zo slamy, atď.), ako aj liptovské zvyky a obyčaje. K pravidelným podujatiam organizovaným v múzeu patrí júnová Detská nedeľa, júlsová Nedeľa rodákov, augustová Včelárska nedeľa, septembrový Deň sv. Huberta, októbrový Poďakovanie za úrodu a decembrový Vianoce v Liptove.

Archeoskanzen Havránok

Na brehu „liptovského mora“ - Liptovskej Mary, trepezlivá práca archeológov odkryla tajomstvá doby železnej a rímskej. A tak vznikol archeologický park - archeoskanzen Havránok. Havránok predstavuje jedno z najvýznamnejších archeologických nálezísk na Slo-

vensku, ktoré dokumentuje prítomnosť keltského obyvateľstva na Liptove v 4. až 1. storočí pred n. l. Archeológovia tu objavili a odkryli pozostatky sídliska z mladšej doby železnej označovanej aj ako laténska doba. Kelti boli prvými obyvateľmi Slovenska, ktorých vieme aj pomenovať. Liptovských Keltov zaradili do kmeňa Kotínov. Rozsah nálezov poukazuje na skutočnosť, že sa na Havránku nachádzalo ich sídlo nadregiónálneho významu. Okrem množstva keramiky, šperkov, predmetov zo železa a bronzu sa tu našli zvyšky hradieb, kultového miesta dávnych druidov a keltských obydlí.